

**Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra praktické teologie**

Diplomová práce

**ZADLUŽENOST ROMŮ V PÍSKU A JEJÍ ETICKÝ
ASPEKT**

Vedoucí práce: Mgr. Markéta Elichová, Ph.D.

**Autor práce: Bc. Marcela Gökmen
Studijní obor: Etika v sociální práci
Ročník: 2.**

2010

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

29. března 2010

.....

Děkuji vedoucí diplomové práce Mgr. Markétě Elichové, Ph.D. za cenné rady,
připomínky a metodické vedení práce.

OBSAH

ÚVOD.....	7
1 Romové – všeobecné informace.....	9
1.1 Historie Romů.....	9
1.2 Specifika Romů.....	11
1.3 Romská rodina.....	13
1.4 Soužití Romů s majoritou.....	17
1.5 Shrnutí 1. kapitoly.....	18
2 Město Písek.....	19
2.1 Sociodemografická analýza.....	19
2.2 Organizace.....	20
2.2.1 Naděje o.s.....	20
2.2.2 Inkano o.s.	23
2.2.3 Člověk v tísní o.p.s.	24
2.3 Vysvětlení pojmů.....	26
2.3.1 Terénní sociální práce.....	26
2.3.2 Sociální vyloučení.....	28
2.3.3 Zpráva o stavu romských komunit.....	29
2.3.4 Psychopatologické jevy.....	30
2.4 Shrnutí 2. kapitoly.....	31
3 Dluhová problematika.....	32
3.1 Bankovní a nebankovní společnosti.....	33
3.2 Lichva.....	34
3.3 Domáhání práv věřitele.....	35
3.3.1 Soudní urovnání sporů.....	35
3.3.2 Mimosoudní urovnání sporů (rozhodčí řízení).....	35
3.3.3 Exekuce.....	36

3.4	Pomoc s dluhy.....	36
3.4.1	Organizace.....	36
3.4.2	Řešení dluhů.....	37
3.5	Shrnutí 3. kapitoly.....	39
4	Etické souvislosti.....	40
4.1	Etika.....	40
4.2	Mravní normy a společnost.....	40
4.3	Morálka.....	41
4.4	Dobro a zlo.....	42
4.5	Svědění.....	42
4.6	Konzum.....	43
4.7	Kategorický imperativ.....	44
4.8	Etický kodex sociálních pracovníků.....	45
4.9	Shrnutí 4. kapitoly.....	45
5	Cíl práce a výzkumné otázky.....	47
5.1	Cíl práce.....	47
5.2	Výzkumné otázky.....	47
6	Metodologie.....	48
6.1	Popis metody.....	48
6.2	Základní a výběrový soubor.....	48
6.3	Sběr dat.....	48
6.4	Možná rizika.....	49
7	Výsledky.....	50
7.1	Rozhovory s klienty.....	50
7.2	Rozhovory se sociálními pracovníky.....	62
7.3	Diskuse.....	71

ZÁVĚR.....	74
Seznam použitých zdrojů.....	76
Seznam příloh.....	84
Přílohy.....	85
Příloha I.....	85
Příloha II.....	87
Abstrakt.....	88
Abstrakt.....	89

ÚVOD

V České republice jsou Romové nejpočetnější minorita. V soužití s majoritou dochází často k neshodám. Mají svá etnická specifika, která nejsou majoritou pozitivně přijímána a dochází k diskriminaci. Samozřejmě nelze hodnotit negativně jen přístup majority k Romům. Aby nedocházelo ke konfliktům, musí být vztah pro pochopení odlišností a vzájemné porozumění oboustranný.

Jsem zaměstnaná v občanském sdružení Naděje Písek v terénním programu. Nejčastějším problémem, který řešíme, je problematika dluhů. Toto téma je v dnešní době velmi aktuální. Proto jsem si jej vybrala pro svoji diplomovou práci s názvem „Zadluženost Romů v Písku a její etický aspekt“.

Práce má teoretickou a praktickou část. Její struktura je následující: v první kapitole je zde seznámení s důležitými mezníky v historii Romů. Jsou zde popsána i specifika Romů. Ve druhé kapitole je stručně představeno město Písek. Dále jsou zde charakterizované tři organizace, na které se mohou Romové obracet, pokud chtějí pomoci při řešení svých záležitostí. V této souvislosti je zde zmiňována otázka sociálního vyloučení a s tím spojených sociálně vyloučených lokalit. Jako smysluplná se jeví terénní sociální práce - jedna z možností při působení na sociálně znevýhodněné osoby. Třetí kapitola má seznámit s problematikou dluhů. Jestliže se někdo dostane do dluhů, tak existují organizace, které mohou pomoci nalézt vhodné řešení. Ve čtvrté kapitole jsem se zaměřila na danou problematiku z jejího etického hlediska.

Cílem diplomové práce je zmapovat, z jakého důvodu jsou Romové zadlužení a jaké metody prevence využívají sociální pracovníci, aby se snažili zabránit hlubšímu sociálnímu propadu. A dále mojí snahou bylo podívat se na dané téma z hlediska toho, jakou měrou se podílí na zadluženosti sami Romové z hlediska svého způsobu života a jak se podílí společnost.

Ke zjištění cíle diplomové práce jsem použila techniku dvou typů rozhovorů. K jedné části cíle, který měl zmapovat, z jakého důvodu jsou Romové zadlužení, jsem použila nestandardizovaný rozhovor. Ke druhé části cíle byla použita metoda standardizovaného rozhovoru, šlo o to zjistit, jaké metody

prevence využívají sociální pracovníci z třech vybraných organizací v Písku (Naděje o.s., Inkano o.s. a Člověk v tísni o.p.s.).

Při psaní diplomové práce jsem využívala převážně literaturu od autorů, kteří se zabývají Romy (například Šišková, Říčan nebo Balvín), dále pak etickou literaturu, kdy jsem využila i zahraniční zdroje a v neposlední řadě jsem také čerpala informace od organizací, které řeší dluhovou problematiku.

1. Romové – všeobecné informace

1. 1. Historie Romů

„Slovo **Rom** je velmi starého původu a má patrně základ ve slově dom, které bylo souhrnným označením příslušníků indických kast s podobným sociálním statutem. Pro indické domské kasty jsou typická některá řemesla, jež patří také k romské tradici – kovářství, výroba košíků, handlování s dobyt看em, kejklřství, hudební a taneční produkce, ale i metařské služby ve městech apod. Potvrzením vzniku slova Rom ze slova dom je fakt, že indická cerebrální hláska **d** se vlivem evropských jazyků, které ji nemají, mění v dialektech evropských Romů většinou v **r**, v Arménii **l** (Romové se zde skutečně nazývají Lomy, v arabském jazykovém prostředí zůstává **d** – syrští Romové se nazývají Domové).“¹

Historie Romů je nejasná. Nemají vlastní záznamy. Jejich jazyk je nepsaný. O jejich původu víme ze dvou zdrojů – svědectví jazyka, který odkazuje k Indii a roztroušené zmínky v evropských dokumentech.²

Romové neměli v minulosti ani nejskromnější písemné památky své historie, mohli snadno přijmout pověst, která jim byla vykládána. Staří Romové nepřikládali historickému vývoji příliš velkou důležitost; proto se často hovoří o romské nehistoričnosti. Své zkušenosti si předávali z generace na generaci pouze ústním podáním.³

„Rituální nečistota (a analogicky pojímaná subetnická příslušnost) jsou Romy pojímány jako substanciálně chápané vlastnosti ovlivňující kvalitu samotného lidství (a v posledku pak i samotný ontologický status), které toto určují a ovlivňují jeho „hodnotu“ či „kvalitu“. Jednotlivé romské skupiny takto se navzájem lišící přiznávanou hodnotou lidství se pak „navzájem neuznávají“ (Pelíšková, V. – **Bydlení Romů v České republice, In: Romové, bydlení, soužití, Praha 2000, str. 20**), „opovrhují sebou“ (Štampach, F. – **Cikáni v ČSR, Československá vlastivěda, 2. díl – člověk, Praha 1933, str. 287-293**) a

¹ Kolektiv autorů Muzea romské kultury. *Romové*, s. 16.

² srov. Werner, J. (přeložil Jakoubek, M.). *Cikáni*, s. 31.

³ srov. Bartoloméj, D. *Dějiny Romů*, s. 15/16.

liší se mírou vzájemně přiznávané důstojnosti. Známa je již uvedená skutečnost, že zejména Romové olašští pohrdají všemi ostatními romskými skupinami.“⁴

Romové jsou největší etnická menšina v ČR. Přesný odhad je nemožný, protože při sčítání lidu se jich k Romské národnosti hlásí méně a méně. Původní vlastní Romů je Indie a jejich stěhování bylo nejvíc motivováno tím, že v původní vlasti nebylo dost zdrojů obživy. V Evropě byli od 15. st. pronásledováni a násilně asimilováni. U nás byl jejich kočovný způsob života omezován legislativou již za první republiky.⁵

V roce 1958 byl v ČR proti Romům zahájen asimilační kurs. Na základě popření jejich původu mělo dojít k splynutí s neromským obyvatelstvem. Jejich kultura byla považovaná za prvky retardace a měla být vymýcena. Za používání romského jazyka byly děti ve školách i sankcionovány. Děti i dospělí se měli stydět za svůj původ, zapomenout na minulost a soustředit se na „světlé zítřky“. Většina z nich nebyla schopná reagovat, měli pocit méněcennosti a prázdnoty. Romové přicházeli z romských osad, které byly izolované od neromských, najednou dostávali materiálně dobře vybavené byty, kde neuměli – a možná ani nechtěli – žít, podpořeni navíc sociálními dávkami. Ale režim pro ně měl práci, i když často jen fyzickou dřinu. Zákon z roku 1958 o trvalém usídlení kočujících osob, donutil Romy ze dne na den usadit se. Schopnost Romů přežít v tvrdých podmínkách, rodinné uspořádání, kultura a hlavně vlastní důstojnost se začala rychle vytrácet.⁶

Zákon ze dne 17. října 1958 o trvalém usídlení kočujících osob

§ 1.

„Národní výbory poskytují osobám, které vedou kočovný způsob života, všestrannou pomoc, aby mohly přejít k usedlému způsobu života; zejména jsou povinny těmto osobám pomáhat při opatrování vhodného zaměstnání a ubytování a působit výchovnými prostředky soustavně k tomu, aby se staly řádnými pracujícími občany.

⁴ **Jakoubek, M.** *Romové-konec (ne)jednoho mýtu*, s. 56.

⁵ **Matoušek, O.** *Slovník sociální práce*, s. 190/191.

⁶ **srov. Horváthová, J.; Fárová, A.** *Text.*, s. 24.

§ 3.

Kdo setrvává při kočovném způsobu života, přestože mu byla poskytnuta pomoc k trvalému usídlení, bude potrestán pro trestný čin odnětím svobody na 6 měsíců až 3 léta.⁷

Získat přesnější informace o početním stavu národnostních menšin je téměř nemožné. Věrohodná statistická data nejsou, pouze spekulace, tak jsou oficiální data nahrazována nepřímými odhady, část je odvozena z různých statistických šetření. Pokud jde o Romy, tak ti žijí téměř ve všech evropských zemích a představují skutečnou evropskou minoritu.⁸

Koho můžeme považovat za Roma? Rom je především ten, kdo se k tomu hlásí. Při sčítání lidu v roce 1991 se k romské národnosti hlásilo méně než 34 tisíc občanů. Tento údaj je silně podhodnocený. Romové mají se seznamy od Neromů nejhorší zkušenosti, proto i když se cítí jako Romové, tak se hlásí k české národnosti apod.⁹

Následkem postkomunistické transformace bylo, že mnoho Romů je nyní na obecních, veřejných a soukromých institucích závislých ještě výrazněji než předtím. Kvůli tomu jsou efektivní sociální vztahy ještě potřebnější, zároveň se však snižuje jejich status.¹⁰

1. 2. Specifika Romů

Nejvyšší hodnotou Romů je život. Děti jsou pokračovatelé rodu, proto jsou někdy až nekriticky hýčkány. Peníze jsou potřebné pro přežití, k zachování života, k projevení lásky k dětem, proto jsou vysoko v žebříčku hodnot Romů. Budoucnost má malou hodnotu, z toho pramení i to, že si necení školního

⁷ Nečas, C. *Romové v České republice včera a dnes.*, s. 82.

⁸ srov. Kalibová, K. *Demografické charakteristiky Romů ve vybraných zemích střední a východní Evropy* in Jakoubek, M.; Budilová, L. (eds.). *Cikánské skupiny a jejich sociální organizace.*, s. 220-221.

⁹ srov. Říčan, P. *S Romy žít budeme-jde o to jak*, s. 33.

¹⁰ srov. Kovats, M. *Politika romské identity: Mezi nacionalismem a chudobou* in Jakoubek, M. (ed.). *Cikáni a etnicita*, s. 191.

vzdělání, protože je zhodnocené až po několika letech.¹¹

Vnímání času ovlivnilo kočování, protože se věnovali okamžiku „ted“. Pokud mohli získat střechu nad hlavou nebo jídlo, tak to ovlivnili jen do večera nebo druhého dne. Do příběhů svých předků z minulosti, které si vyprávěli, se mohli vcítit a prožívali je v přítomnosti. Nemohli ovlivnit budoucnost, tak se naučili žít jen v přítomnosti. Z toho jsou důsledky do dnes, protože neumí plánovat věci dopředu. S tím souvisí to, že dávky jsou utraceny rychle a návrhy na šetření jsou nepochopitelné.¹²

Většina romských rodin má dobře zařízený byt, v současnosti snad v žádné z nich nechybí barevná televize, která má přímo kultovní postavení. Celý den je zapnutá, obvykle až do noci, což má negativní vliv na děti, které vidí i pro ně nevhodné programy a chodí pozdě spát. Romský způsob hospodaření a vedení domácnosti je souhrnem mnoha projevů materiálního života.¹³

„Jako člen majority mám určité informace o menšině – např. informace, že člen minority nebo spíš minorita krade, je nevzdělaná, křičí nebo se dívá do očí jiným způsobem, jinak se obléká, a tudíž je nenormální. Takového člověka se bojím, mám strach ze setkání s ním, rád bych jej ignoroval. Při setkání s příslušníkem minority mi takové úvahy více či méně uvědomovaně proběhnou hlavou. Co se stane, když na jejich základě budu se členem minoritní skupiny skutečně jednat tak, že mu nepřiznám plnou lidskou důstojnost, svými slovy nebo jinak vyjádřeným sdělením ho ponížím? Ten druhý, na kterého takto pohlížím, začne obraz o sobě přijímat a začne se chovat tak, jak o něm mluvíme. Jedná se o tzv. začarovaný kruh komunikace.“¹⁴

„Romové žijí mezi sebou, a ne svou vinou na okraji naší společnosti. Nežijí s námi, ale vedle nás. Jejich staleté tradice je ovlivňují více než naše společnost se svými školami, státní správou, sdělovacími prostředky včetně televize. Proto jsou jiní. Nebudeme-li schopni pochopit jejich jinakost a zřící se

¹¹ **srov. Sekyt, V.** *Základní hodnotový systém* in **Šišková, T. (ed.)**. *Menšiny a migranti v České republice*, s. 122.

¹² **srov. Šišková, T.** *Řetízek II. O Romech (na co jste se chtěli zeptat)*, s. 94 - 95.

¹³ **srov. Davidová, E.** *Změny v bydlení ovlivnily změny v životním stylu* in **et al.** *Romové bydlení soužití*, s. 12-13.

¹⁴ **Šišková, T. (ed.)**. *Menšiny a migranti v České republice*, s. 179.

svého arogantního přesvědčení, že jenom my máme patent na to, co je správné, propast mezi námi a Romy, kterou vybuodovali naši předkové, se stane ještě hrozivější a nebezpečnější. S hrůzou sledujeme v televizi etnické konflikty, které se nevyhýbají ani Evropě. A přitom na počátku těchto konfliktů byla jen jakási vzniklá jinakost a neschopnost brát jiné jako jen jiné, nikoli horší.“¹⁵

„Romové zpravidla velmi dobře a rychle vycítí, jaký k nim máte vztah, a chovají se k vám podle toho. Nemá cenu jim podlézat ani je urážet, ale je dobré brát je jako jiné lidi. Je důležité si uvědomovat, že Romové mají své specifické a zajímavé hodnoty, i když tyto hodnoty naše dnešní společnost oceňuje méně než jiné.“¹⁶

Myšlení Romů je zaměřené na bezprostřední užitek i prožitek. Způsoby řešení problémů jsou jiné a rozvíjí především ty složky, které jsou v jejich životním stylu užitečné. Běžné životní situace chápou jinak než majorita. Mají nízkou motivaci k výkonu, převládá potřeba aktuální příjemnosti bez ohledu na důsledky.¹⁷

Většina Romů má dvě jména a to: gadžikano nav – je jméno, které je uvedeno na úředních dokladech, rodném listě nebo občanském průkaze a romano nav – toto romské jméno je používáno mezi členy komunity, může, ale nemusí být původním romským slovem. Důvodem je znepréhlednit komunitu a zaručit jí tím, co největší bezpečí. Děkování je bráno jako výraz podřízenosti, romština má pro slovo děkovat přejatý výraz. Romština zná jen výraz oča, což je poděkování a výraz úcty mladšího člena komunity staršímu. Romština je jazyk nabitý emocemi, ať již kladnými nebo zápornými, ale naprosto není jazykem technickým.¹⁸

1. 3. Romské rodiny

V solidární síti lidé společně sdílejí svoje majetky. Chudé romské rodiny nejsou schopné investovat. Tak je to například se vzděláním, stabilní příjem by byl

¹⁵ Sekyt, V. *Odlišnost mentality Romů a původ těchto odlišností* in Šišková, T. (ed.) *Výchova k toleranci a proti rasismu*, s. 74.

¹⁶ Bouzek, J. *Jak se domluvit s jinými? Úvod do mezikulturní komunikace*, s. 35.

¹⁷ Vágnerová, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, s. 683.

¹⁸ *Vzdělávací kurz: Pellarová, I. Romský svět. Plzeň: 22. 10. 2006.*

zajištěný, pokud by měl některý člen z rodiny maturitu. Ale pokud by se od rodiny neodpoutal, tak by se díky silné solidaritě musel o tento příjem s celou komplexní rodinou rozdělit. Vynakládané úsilí na vzdělání nese jedinec však sám. Kvůli společnému majetku jsou lidé demotivováni pracovat. Jednotlivec vynakládá úsilí, ale výplata je rozdělena mezi komplexní rodinu. Výhodnější je pracovat málo a spoléhat se na pomoc ostatních členů rodiny. Z vnějšku se toto chování jeví jako lenost, jde však o racionální reakci. Stejný člověk by pracoval více, kdyby nebyl součástí solidární sítě.¹⁹

„Většina Romů má jen nejnižší vzdělání, vykonává jen nejméně kvalifikované práce, má nejmenší příjmy, nejhorší byty, mnoho jich žije pod hranicí životního minima. Romové vykazují mnohem větší nemocnost a úmrtnost ve všech věkových skupinách než neromská populace. Romské děti mají více zdravotních a smyslových vad než děti neromské. Mnohem častěji nevyhoví nárokům základní školy, takže navštěvují školy zvláštní; někde jsou do nich zařazovány bez podrobnějšího zkoumání.“²⁰

„Romská rodina je výrazně patriarchální. Rodiče si více přejí syny než dcery. Pro romskou ženu je nejvyšší hodnotou mít děti, i v očích muže má žena hodnotu zejména tím, že má děti.“²¹

Romové jako celek mají proti většinové populaci nižší úroveň vzdělanosti, vysokou nezaměstnanost, vysokou kriminalitu, horší zdravotní stav, kratší průměrnou délku života, nízkou úroveň stravování a bydlení. Nepočtená elita Romů se ke svému etnickému původu nehlásí a snaží se splynout s většinovou společností. Základní jednotkou romského etnika je patriarchální velkorodina, fajta. Tradičně se na tuto širokou rodinu Romů spoléhají mnohem více než většinová populace. Jejich kultura spojuje animistické náboženství s křesťanstvím. Postavení na okraji společnosti však vede k degradaci tradičního způsobu života, děti jsou odkládány do ústavů, stoupá počet rozvodů.“²²

Romské děti už se rozcházejí s majoritní kulturou tím, že ani nenastoupí

¹⁹ **Jakoubek, M.; Hirt, T. Romové. Kulturologické etudy, s. 220-221.**

²⁰ **Matoušek, O. Rodina jako instituce a vztahová síť, s. 126.**

²¹ **tamtéž, s. 126.**

²² **Matoušek, O. Slovník sociální práce, s. 190/191.**

školní docházku, protože je rodiče do školy neposílají. Sankce, jež rodičům hrozí, jsou uplatňovány málokdy. Jsou i jiné případy a to, když romské dítě po prvním intenzivním kontaktu na začátku povinné školní docházky zjistí, že není připravené na nároky neromského školství. Bývá často přeřazeno do zvláštní školy.²³

Po roce 1989, kdy docházelo k privatizaci bytů, se majitelé domů snažili zbavovat romských nájemníků, kteří se pak dostávali i do tzv. holobytů, které poskytovaly obce. Jinde zůstávali Romové i ve státních bytech, které byly díky jejich přítomnosti neprivatizovatelné a takto začínají vznikat ghetta. Ta jsou nezávislá na sociálním okolí, je zde vysoká míra nezaměstnanosti a tím jsou dané predispozice pro kriminalitu a jiné sociálně patologické jevy. Největší nebezpečí pro romskou kulturu je rychle postupující degradace jejich vlastní kultury, která je spojena s rozpadem rodinných vazeb.²⁴

Specifickým rysem romské kriminality je vysoká míra zapojení dětí, zejména do aktivit gangů ve velkoměstech, které páchají například domovní krádeže nebo okrádají chodce. Při vloupání se využívají děti předškolního věku, protože mají malé postavy a snadněji prolezou sklepními okny než dospělí.²⁵

Znaky delikventně jednajících romských mladistvých:

- „ velká rodina s mnoha sourozenci, s nízkým příjmem; polovina těchto rodin měla příjem pod hranicí sociálního minima,
- přeplněný byt, špatné hygienické podmínky, konflikty se sousedy v bydlišti,
- mnoho rodičů negramotných, mnoho rodičů s nedokončeným základním vzděláním,
- zanedbaná kontrola dětí,
- výskyt opakované trestné činnosti u dospělých členů rodiny,
- horší výsledky v inteligenčních testech,
- záporný vztah ke škole, velké problémy s prospěchem i s chováním,

²³ srov. Matoušek, O.; Kroftová, A. *Mládež a delikvence*, s. 138.

²⁴ srov. Matoušek, O.; Kroftová, A. *Mládež a delikvence*, s. 139.

²⁵ srov. tamtéž, s. 142.

- příslušnost k asociálně jednající partě,
- vyšší ukazatele agresivity a asociálních tendencí,
- více neklidu, více špatných nálad, nižší sebevědomí,
- neplánovaná trestná činnost, vysoký vliv příležitostí,
- z provedení trestného činu je patrná vysoká potřeba vzrušení a vysoká potřeba ocenění skupinou, častý je vliv alkoholu.²⁶

Naděje pro Romy je, aby získali uznání majoritní většiny a jednou z podmínek pro to může být vzdělání. Vyžaduje to ovšem velkou motivaci pro romské děti a jejich rodiny, zatím toho běžné školy nejsou schopny. Klíčovou roli v socializaci romských dětí hrají učitelé.²⁷

Pokud se dítě setká s učitelem, který neakceptuje odlišnost, tak jsou výsledkem pak školní neúspěchy a v dítěti roste nezáměr o vzdělání.²⁸

Dalším rizikovým faktorem ve vývoji osobnosti romských dětí je, když rodiče nesledují volnočasové aktivity a ti pak tráví neorganizovaně volný čas na ulici. Zde dochází, i pod vlivem starších kamarádů, k setkání s drogami, automaty, sexuálním zkušenostem. Pokud jsou vytvořeny možnosti, jak hodnotně trávit volný čas (např. nízkoprahová zařízení pro děti a mládež), tak je výskyt negativních jevů nižší.²⁹

„Kořeny vzdělanostních nerovností se dají rozčlenit do dvou hlavních oblastí. Příčiny je třeba hledat jak v rodinách a jejich klimatu, tak ve škole jako instituci. Do školního výkonu dětí se tak promítá, v jakém prostředí vyrostly a s jakou sadou norem se v něm setkávají (materiální zázemí, postavení role vzdělání na žebříčku hodnot, sociální a symbolický kapitál), i to, jak se k nim chová škola jako instituce, zda vhodně zvládá, podporuje a rozvíjí heterogenitu jejich postojů a potřeb (škola jakožto instituce může znevýhodnění, které si děti přinášejí z rodin, posilovat či naopak oslabovat). V českém systému ale dlouhodobě chybí mechanismy, které by rozdílly v domácím zázemí

²⁶ srov. Matoušek, O.; Kroftová, A. *Mládež a delikvence*, s. 143.

²⁷ srov. tamtéž, s. 141.

²⁸ srov. Smékal, V. *Podpora optimálního rozvoje osobnosti dětí z prostředí minorit*, s. 74.

²⁹ srov. tamtéž, s. 75.

zmírňovaly.“³⁰

Při znevýhodnění je důležité z jakého rodinného prostředí dítě pochází a v jaké sociální situaci se nachází. Problémem je etnicita a sociální prostředí. Při přípravě jde o konkrétní opatření a podporu při vzdělávání a na základě individuální diagnostiky. Učitel si musí všimnout charakteristik – jak se dítě chová, schopnost soustředění nebo práce v hodině. Dětem ze sociálně znevýhodněného prostředí by měly být adekvátní podmínky, tzn. šance, aby byly vzdělávány v hlavním vzdělávacím proudu a měla by jim být poskytnuta potřebná podpora (např. asistenti pedagogů, větší individualizace výuky, apod.).³¹

1. 4. Soužití Romů s majoritou

Je nutné zajistit, aby všichni občané České republiky, tedy i Romové, mohli užívat bez jakékoliv diskriminace všechna práva zaručená Ústavou, Listinou základních práv a svobod a mezinárodními smlouvami o lidských právech, kterými je Česká republika vázána. Romskou problematikou se zabývá Rada vlády ČR pro lidská práva, která je poradním orgánem vlády a sleduje vnitrostátní dodržování přijatých a ratifikovaných smluv o lidských právech. Specifická práva jsou definována v Hlavě III. Listiny základních práv a svobod, Rámcové úmluvě o ochraně národnostních menšin, upraveno konkrétně zákonem č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin.³²

„Národnostní menšina je v § 2 odst. 1 tohoto zákona vymezena znaky subjektivními („projevují vůli být považováni za národnostní menšinu za účelem...“) i objektivními („společenství občanů České republiky..., kteří se odlišují od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi“).“³³

„Romská menšina má v soužití s Čechy mnoho problémů. Z české strany je jim vytýkána hlučnost, špatné sousedské vztahy, nevzdělanost, nízká

³⁰ **Vzdělanostní dráhy a vzdělanostní šance romských žákyň a žáků základních škol v okolí vyloučených romských lokalit (Výběr ze závěrečné zprávy projektu MŠMT ČR).** *Učitel'ské noviny*, s. 17.

³¹ **srov. Laurenčíková, K.: Žáci se sociálním znevýhodněním.** *Učitel'ské noviny*, s. 10.

³² **srov. Balvín, J. Filozofie výchovy a metody výuky romského žáka, s. 18-19.**

³³ **Balvín, J. Filozofie výchovy a metody výuky romského žáka, s. 19.**

kvalifikace, špatná pracovní morálka, lenost, nečestné jednání, agresivita, kriminalita, prostituce. Romové vytýkají Čechům citový chlad, vypočítavost, nadřazené chování, xenofobii a rasismus. V obou skupinách převládají jedinci, kteří mají tendenci zobecňovat vlastnosti (především ty negativní) jednotlivců druhé skupiny a přisuzovat je celé skupině. Chování obou skupin do značné míry determinují předsudky z dávné i nedávné minulosti.³⁴

Z hlediska vzdělávání má obrovský význam, když jsou Romové uznáni jako rovnocenná národnostní menšina. Učitelé jsou povinni hledat a používat metody, aby nevedly k asimilaci jako v nedávné době, ale aby vedly k rozvoji emancipace, k možnosti učit se a používat romský jazyk, romskou literaturu a romskou historii.³⁵

1. 5. Shrnutí 1. kapitoly

Na začátku je vysvětlen původ slova Rom. Dále je zde stručné seznámení s historií Romů, i jak to bylo po jejich příchodu do (dnes už) České republiky, z jakého důvodu se museli na našem území usídlit. Jsou zde popsána i specifika Romů, jaký mají hodnotový systém a jak se liší jejich mentalita od většinové společnosti. Velký důraz je kladen na rodinu, ale velké solidární sítě vedou k neefektivnímu chování. Také rozvoj dětí ze sociálně vyloučeného prostředí je znevýhodněn. Děti mají problémy se vzdělávat, proto v budoucnu mají nedostatek kvalifikace při hledání zaměstnání, přejímají vzorce od svých rodičů a je zde i větší riziko výskytu psychopatologických jevů. Při soužití minority s majoritou a naopak je důležité, aby obě skupiny respektovali své odlišnosti.

³⁴ Sekyt, V. *Pozitivní a negativní aspekty soužití s Čechy* in Šišková, T. (ed.). *Menšiny a migranti v České republice*, s. 123.

³⁵ srov. Balvín, J. *Filozofie výchovy a metody výuky romského žáka*, s. 19.

2. Město Písek

2.1. Sociodemografická analýza

Město Písek leží v jihočeském kraji, který má nejmenší hustotu z celé České republiky. Je to přírodní prostředí s vysokou lesnatostí, vodními plochami a kulturními památky. Na konci roku 2008 žilo v tomto městě 30 000 obyvatel. Průměrný věk je 40,5 roku a úmrtnost je 10 úmrtí na 1 000 obyvatel.³⁶

Míra nezaměstnanosti k 28. 2. 2010 byla 8,91%, což je 3 439 uchazečů o zaměstnání.³⁷

Město má vypracovaný plán sociálních služeb, ve kterém jsou jasně specifikovány konkrétní aktivity zaměřené na čtyři cílové skupiny – senioři, osoby se zdravotním postižením, rodiny s dětmi a skupiny ohrožené sociálním vyloučením. Město Písek patří prostřednictvím svých příspěvkových organizací mezi důležité subjekty zajišťující sociální služby ve městě a okolí. Dále v této oblasti působí řada nevládních neziskových organizací, které aktivně působí pro všechny cílové skupiny. Nabízené služby by se měly rozšířit a zkvalitnit (např. bydlení pro seniory, pro osoby se ZP, rozšíření nabízených volnočasových aktivit apod.). Vlivem populačního vývoje, který lze v Písku očekávat, budou v budoucnu klíčové aktivity pro cílovou skupinu senioři. Jelikož podíl osob nad 65 let věku bude nadále vzrůstat, lze předpokládat, že město bude muset zajistit dostatečnou kapacitu domovů důchodců, dostatečný počet lůžek v rezidenčních službách, dostatek pečovatelských a ošetrovatelských služeb, odborné poradenství pro seniory apod. Pozitivním rysem je působení širokého spektra organizací, poskytujících seniorům různé služby a fungující vzájemná spolupráce.³⁸

³⁶ **Český statistický úřad.** *Charakteristika jihočeského kraje*. Dostupné na [www: <http://www.cbudejovice.czso.cz/xc/edicniplan.nsf/tab/7F004B13E1>](http://www.cbudejovice.czso.cz/xc/edicniplan.nsf/tab/7F004B13E1).

³⁷ **Portál MPSV.** *Míra nezaměstnanosti v okrese Písek*. Dostupné na [www: <http://portal.mpsv.cz/sz/local/pi_info>](http://portal.mpsv.cz/sz/local/pi_info).

³⁸ **IPRM.** Dostupné na [www: <http://www.mesto-pisek.cz/iprm/iprm.html>](http://www.mesto-pisek.cz/iprm/iprm.html).

2. 2. Organizace

2. 2. 1. NADĚJE o.s.

- Nestátní nezisková charitativní organizace s celostátní působností (na území ČR od roku 1990)
- Oblasti působení: programy pro třetí věk, programy pro mentálně postižené, náhradní rodinná péče, zdravotní programy, potravinová pomoc, integrační a misijní programy.
- Organizace je postavena na křesťanských principech a posláním Naděje je praktické uplatňování evangelia v životě a jeho šíření.

Pobočka Písek byla založena v roce 2001 a má registrovány tyto sociální služby dle zákona 108/2006 Sb.

- **Terénní program** – poradenství, prevence, kontakt
- **Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi – SASpRD** – poradenství, vyřizování osobních záležitostí, domácnost, pomoc při výchově a vzdělávání dětí apod.
- **Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež – NZDM** – komunitní práce, volnočasové aktivity pro děti a mládež, podávání informací, vzdělávání, poradenství, motivace k vlastní aktivitě, hodnoty, zodpovědnost

Cílové skupiny:

- **SASpRD** – rodiny, vystěhovávané z nájemních bytů pro porušování pravidel nájmu, rodiny s dětmi ohrožené sociálním vyloučením (převážně romské rodiny), předškolní a školní děti z uvedených rodin
- **TP** – osoby a rodiny ohrožené sociálním vyloučením, osoby a rodiny se specifickými potížemi (Romové), osoby v nepříznivé sociální situaci

- **NZDM** – děti a mládež ohrožené patologickými jevy, vyloučením ze společnosti, děti navštěvující školské zařízení (ZŠ, SOU, SŠ) od 6 do 18 let
z rodin v nepříznivé sociální situaci.³⁹

Aktivity terénního programu

- Poradenství – zejména v oblasti dluhů, bytových otázek, zaměstnání, plánování
- Doprovázení na úřady – pomoc při vyřizování osobních záležitostí, objasňování získaných informací
- Zprostředkování komunikace s rodinou, sousedy – využití techniky mediace
- Předávání pravdivých, nezkreslených informací, upozorňování na rizikové jednání ve vztahu k porušování zákona

Cíle TP

- Zabránit vystěhování z nájemního bytu, pokud je to možné
- Podpora při řešení bytové otázky
- Řešit zadluženost
- Objasnit úřední záležitosti a pomoci se v nich orientovat, vysvětlit priority
- Hledat adekvátní způsoby řešení situací, do kterých se uživatel služby dostal
- Předávání kvalitních a pravdivých informací⁴⁰

Úvod do struktury integračního programu v Písku

Integrační program je sestaven tak, aby brzdil případný dopad nepříznivých situací na jednotlivé osoby nebo rodiny. Rodinám nebo

³⁹ **Hladík, P., Svoboda, D. - Naděje, o. s.** – příspěvek přednesen v rámci odborné konference „Sociální bydlení“ pořádané veřejným ochráncem práv **JUDr. Otakarem Motelem. Brno: 24. – 25. 11. 2008.**

⁴⁰ **Hladík, P. Integrační program Naděje o.s. pobočky Písek. Příspěvek přednesen na semináři FDD. Třeboň: duben 2009.**

jednotlivcům, vystěhovávaným z běžných městských nájemních bytů z důvodu porušování pravidel nájmu, je nabídnuta možnost nájemního bydlení nejprve ve středisku Naděje Svatoplukova, kde jsou ještě klasické nájemní byty nižších kategorií. V této době není přihlíženo k neuhrazeným dluhům z předchozích nájemních bytů a tyto dluhy nejsou důvodem k ukončení nájmu v nově přiděleném bytě. Cílem sociálně aktivizační služby a terénního programu v tomto středisku je pomoci uživatelům služeb zachovat nájemní vztah a postupně umořit předchozí dluhy, což je cesta k možnosti přidělení běžného nájemního bytu. Obdobným způsobem je aplikován systém i ve středisku Purkratice, kde již nejsou zcela běžné nájemní byty, ale holobyty (obvykle místnost se sporákem na tuhá paliva a umyvadlem se studenou vodou – sprcha a toaleta je pro 2-3 byty na chodbě). Pokud některá z rodin či osob ve středisku Naděje Svatoplukova nadále neplní své povinnosti vyplývající z nájemní smlouvy, bývají obvykle soudně vystěhováni do střediska Naděje Purkratice.

Celý systém je aktivně podporován terénním programem, který má za cíl jednak předcházet vystěhovávání z běžných nájmu (nejen v městských bytech), ale také pomoci znovu se začlenit a vytrvat rodinám, které se díky integračnímu programu dostaly zpět do městského či jiného nájemního bytu.⁴¹

Terénní sociální služba v rizikové lokalitě sídliště Portyč a přilehlých oblastech v Písku zabraňuje prohlubování sociálního vyloučení rodin v nepříznivé sociální situaci bez ohledu na etnicitu. Vede k získávání dovedností těchto rodin i jednotlivců, aby mohlo dojít k plnohodnotnému začlenění do společnosti a zapojení do běžného života. Uživatel služeb projektu, se bude lépe orientovat na trhu práce, lépe a efektivně využívat nabídky systému sociálních dávek. Uživateli se dostane pomoci při hledání případného ubytování, bude umět lépe zacházet s vlastním finančním rozpočtem. Bude též motivován k vlastnímu vzdělávání a především je veden k tomu, aby umožnil vzdělání svým dětem.

Sociální pracovník společně s klientem hledá řešení situace:

- hledá se možnost zajištění práce nebo rekvalifikačních kurzů – kontakt s úřadem

⁴¹ **Hladík, P.** *Integrační program Naděje o.s. pobočky Písek. Příspěvek přednesen na semináři FDD. Třeboň: duben 2009.*

práce

- kontaktují se rodinní příslušníci, resp. se nabízí pomoc při vytváření nových sociálních vazeb
- hledá se možnost a plán jak postupně splácet případné dluhy či se vyhledává možnost samostatného bydlení ve standardnějších podmínkách

Klient se vede k samostatnosti – při vstupu klienta do zařízení je mu na začátku věnována větší pozornost a pomoc. Přesto je i tak veden k tomu řešit své problémy sám i když pod vedením sociálního pracovníka. Veškeré snahy terénního sociálního pracovníka směřují k zachování bydlení rodin, jejich zdravému vývoji a zapojení do běžného života společnosti. Ke splnění těchto cílů slouží individuální plánování společně s každým uživatelem terénní služby. Jednotlivci i celé rodiny se takto přímo aktivně účastní řešení své situace. Situace se stává srozumitelnou a je vyšší předpoklad, že se nebude opakovat. Terénní pracovník je navíc nadále v kontaktu s uživateli služeb i ve chvíli, kdy je hlavní problém vyřešen a individuální plán splněn. Snaží se je podporovat a objasňovat nové situace včas, aby nedošlo k dalším kolizím. Takto uchopené rodiny mají větší šanci na trvalé začlenění do společnosti.⁴²

2. 2. 2. INKANO PÍSEK o.s.

INformační Kancelář Neziskových Organizací INKANO vznikla 7. ledna 2000. Postupně se nabídka služeb ustálila na třech okruzích činnosti – **poskytování služeb Občanské poradny, Dobrovolnického centra a Informačního centra pro NNO**. Tyto služby poskytuje dodnes. Podařilo se vytvořit prostor pro pravidelnou komunikaci zástupců jednotlivých neziskových organizací působících v okrese Písek prostřednictvím schůzek komunitní koalice a navázat kontakty se státní správou a samosprávou. Současně se zaplňovala chybějící nabídka služeb určený pro neziskový sektor. INKANO Písek podporuje rozvoj neziskového sektoru a občanské společnosti a posiluje její role v regionu. Podporuje komunikaci v rámci komunity (neziskové organizace, veřejná správa, občané

⁴² Hladík, P.; Svoboda, D. – informace z projektu *Terénní práce Naděje v Písku*. Podán na Krajský úřad v Českých Budějovicích, březen 2009.

a podnikatelé), výchovu k občanství a snaží se zvyšovat právní vědomí obyvatel regionu. Aktivně podporuje myšlenku dobrovolnictví, její rozvoj a propagaci. Dále pak podporuje celoživotní vzdělávání a realizuje vzdělávací, volnočasové a kulturní aktivity pro všechny věkové kategorie píseckého obyvatelstva. Zaměřujeme se převážně na vzdělávání osob ze znevýhodněných skupin – nezaměstnané, seniory, ženy. Pro tyto skupiny realizuje řadu vzdělávacích akcí: od motivačních kurzů a rekvalifikačních kurzů pro nezaměstnané ženy (i muže), přes vzdělávací aktivity pro ženy nad 50 let pracující v neziskovém sektoru, po volnočasové, tvůrčí a vzdělávací aktivity pro seniorky i seniory.⁴³

2. 2. 3. ČLOVĚK V TÍSNI o.p.s.

Společnost Člověk v tísní působí v celé České republice, celkem 14 míst a Písek je jedním z nich. Většina českých měst se potýká s fenoménem nové chudoby. Část obyvatel se propadla do chudoby a **sociálního vyloučení**, mají nálepkou nepřizpůsobivých a nepracovitých lidí, nebo dokonce kulturně odlišné, specifické skupiny. Nejviditelnější jsou, pokud žijí pohromadě v odloučených lokalitách a nebo jsou nositeli nějakého snadno rozpoznatelného vnějšího znaku (to se týká například barvy pleti u Romů). Sociálně vyloučení lidé však žijí také v jednotlivých chudinských domech či ubytovnách, ale i osamoceně, někdy v bezdomoví uzavření před společností. Základní charakteristikou propadu na sociální dno je nahromadění důvodů, které vedou k životní krizi (ztráta zaměstnání, platební neschopnost, problémy s bydlením, problémy dětí ve škole, nemoc atd.). Sociálně vyloučení lidé obvykle nestojí před jedním problémem, ale před komplexem problémů, přičemž mnohý z těchto problémů by i jednotlivě ohrožoval normální fungování člověka ve společnosti. S postupným propadem na dno přestává být zřejmé, co je původním důvodem propadu a co jeho následkem. Lidé upadají do začarovaného kruhu problémů, přičemž jim není jasné, který z nich je třeba řešit jako první.⁴⁴

Sociálně vyloučené lokality vyrostly za posledních patnáct let při mnoha

⁴³ **Inkano, občanské sdružení.** Dostupné na [www: < http://www.inkano.cz/?pg=o_nas >](http://www.inkano.cz/?pg=o_nas).

⁴⁴ **Člověk v tísní, o.p.s Sociální vyloučení.** Dostupné na [www: http://www.clovekvtsni.cz/index2.php?id=119](http://www.clovekvtsni.cz/index2.php?id=119).

českých městech a obcích. Na malém prostoru, v přelidněných bytech nejnižší kategorie, obvykle v katastrofálním technickém stavu, s podprůměrným vybavením (často bez sociálního zázemí) žijí rodiny a jednotlivci závislí na sociálních dávkách, vesměs dlouhodobě nezaměstnaní. Nejčastěji jde o místa a objekty, které ztratily své původní využití a leží v takové části města, která se nerozvíjí. Bývá zde špatná infrastruktura a dopravní obslužnost, chybí tu například obchody, často i základní škola, nejsou tu žádné pracovní příležitosti. Je odtud daleko k lékaři i na úřady. Obvykle jde o místa, kam jsou vystěhováváni nájemníci, kteří měli problémy s placením nájemného nebo jiných souvisejících služeb (elektřiny, vody, atd.), nebo kteří jsou za „problémové“ pouze považováni a nedokáží si zařídit lepší podmínky pro život. Život v těchto lokalitách je frustrující.⁴⁵

Pokud člověk přijde o zaměstnání, ocitne se v krizi, vyhoří, onemocní, stane se obětí trestného činu a podobně, je nucen usilovně pracovat na tom, aby se jeho životní situace stabilizovala. Lidé, kteří v krizové situaci setrvávají dlouhodobě, se ocitají v ohrožení **sociálního vyloučení**. Nejohroženější jsou ti, kteří se dostávají do více krizových situací najednou, nebo ti, kteří jednu krizi nedokázali vyřešit a nabalují na sebe další, související problémy. V sociálním vyloučení se často ocitají lidé, kteří neznají dobře svá práva a povinnosti, jsou zadluženi, nějakým způsobem diskriminováni, mají špatné vzdělání, nejsou schopni uplatnit se na trhu práce, mají špatné rodinné zázemí, jsou to lidé z menšin, cizinci, handicapovaní, atd. Někteří jsou v této situaci proto, že zanedbali vlastní povinnosti, jiní prostě nedokázali uspět ve společnosti i přes snahu prosadit se v konkurenci. Často jde o kombinaci těchto důvodů. V sociálně vyloučených lokalitách žijí zejména lidé, kteří se v krizi ocitli již před delší dobou a nejsou s to se z ní vymanit.⁴⁶

Terénní sociální pracovníci působí v prostředí sociálně vyloučených lokalit a cílem jejich práce je pomáhat těm, kteří jsou ochotní pracovat na změně

⁴⁵ **Člověk v tísni, o.p.s.** *Sociálně vyloučené lokality*. Dostupné na [www: <http://www.clovekvtisni.cz/index2.php?id=216>](http://www.clovekvtisni.cz/index2.php?id=216).

⁴⁶ **Člověk v tísni, o.p.s.** *Jak vzniká sociální vyloučení*. Dostupné na [www: <http://www.clovekvtisni.cz/index2.php?id=217>](http://www.clovekvtisni.cz/index2.php?id=217).

vlastní situace - vymanit se z životní krize, integrovat se do společnosti a uspět při vzdělávání a na trhu práce. Terénní sociální pracovníci nabízejí bezplatně služby sociálního poradenství a asistence, mezi které patří zejména pomoc s administrativními úkony, vyjednávání na úřadech, doprovod na jednání, bezplatné právní poradenství, pomoc při zajištění příjmů, problémech s bydlením nebo docházkou dětí do školy, a podobně.⁴⁷

2. 3. Vysvětlení pojmů

V této podkapitole budou vysvětleny další pojmy související s tématem: terénní sociální práce, sociální vyloučení, romské komunity a psychopatologické jevy v sociálně vyloučených lokalitách.

2. 3. 1. Terénní sociální práce (streetwork)

„Terénní sociální práce s rizikovými jednotlivci nebo skupinami vykonávaná v přirozeném prostředí klientely sociálních pracovníků.“⁴⁸ Často se vymezuje jako streetwork – práce na veřejných prostranstvích. Rozhodující je také vztah ke klientovi. V terénní sociální práci se streetworkeři snaží motivovat člověka, kterého mají vytipovaného do příslušné cílové skupiny, aby se stal klientem a využíval nabízené služby. V důsledku demokratizace naší společnosti začali být vidět lidé žijící na okraji společnosti, kteří se nechtějí – anebo ani z osobních důvodů nemůžou – přizpůsobit režimu instituce, a proto se vyhýbají její pomoci. Proto streetworkeři pracují s cílovými skupinami, které jsou hodnotami a postoji odlišné od majoritní společnosti. Musí s nimi navázat vztah a akceptovat jejich kulturní odlišnosti. Z tohoto důvodu streetworkeři musí vytvářet netradiční způsoby práce, které budou „šité na míru“ jejich cílové skupině.⁴⁹

Terénní sociální práce je sociální práce s rizikovými osobami, která je vykonávaná v přirozeném prostředí klientely sociálních pracovníků. Může ovlivnit rizikové chování, resp. životní styl a pracovníci se snaží klienty napojit na

⁴⁷ **Člověk v tísni, o.p.s.** *Terénní sociální práce*. Dostupné na [www: <http://www.clovekv tisni.cz/index2.php?id=234>](http://www.clovekv tisni.cz/index2.php?id=234).

⁴⁸ **Matoušek, O.** *Slovník sociální práce*, s. 242.

⁴⁹ **srov. Klenovský, L.** *Terénní sociální práce*, s. 7.

jiné specializované služby.⁵⁰

Základní metody práce terénního sociálního pracovníka

- rozhovor s klientem
- pomoc s listinami
- vyjednávání
- doprovod
- koordinační činnost
- konzultace s odborníky
- kontakt s dalšími institucemi a organizacemi

Čemu se především věnuje terénní sociální pracovník

- neplacení a dluhy
- využití příjmu
- vyřizování občanství
- státní sociální podpora a dávky sociální péče
- bydlení
- docházka dětí do školy
- domácí příprava dětí
- volný čas dětí a mládeže
- zvyšování kvalifikace, hledání zaměstnání
- drogy
- prostituce, dětská delikvence, práce s mladými pachateli trestných činů
- lichva
- konflikty⁵¹

2. 3. 2. Sociální vyloučení

Sociální vyloučení je “proces, v jehož rámci je jedinci, skupině jedinců či komunitě výrazně znesnadňován či zcela zamezován přístup ke zdrojům, pozicím

⁵⁰ srov. Matoušek, O. *Slovník sociální práce*, s. 242.

⁵¹ srov. Nikolai, T. (ed.). *Příběhy ze špatné čtvrti*, s. 20-22.

a příležitostem, které umožňují zapojení do sociálních, ekonomických a politických aktivit majoritní společnosti.⁵²

„Sociální vyloučení může mít různou úroveň a měnit se v čase. Fakticky znamená život v chudobě, bez účasti na trhu práce (u mladých lidí bez účasti na systematickém vzdělávání), bez přiměřeného bydlení, bez dostatečného příjmu, obvykle v izolaci či v malé skupině podobně deprivovaných lidí pohybujících se na okraji společnosti.“⁵³

Zcela zásadní je otázka bydlení. Sociálně vyloučené lokality se nejvíce vyskytují v určitých regionech a určitých částech města a obcí. Hlavně v těch, které nejsou z nějakého důvodu lukrativní pro jiné obyvatele. Primárním faktorem sociálně vyloučených lokalit je nezaměstnanost. Důvodem nezaměstnanosti je nízké vzdělání a žádná či malá kvalifikace. Dalšími faktory, které přispívají k prohlubování sociálního vyloučení, jsou zvýšený výskyt rizikových jevů, nedostatečné sociální kompetence a zhoršený zdravotní stav.⁵⁴

Děti, žijící v sociálním vyloučení, prožívají dětství daleko od ideálních představ. Rodiny mají co jíst, kde bydlet, ale přesto jsou však s porovnáním s okolím „chudé“ a nemůžou si dovolit mnoho věcí, které okolí považuje za standard, což je těžké zejména pro děti, ostatní z kolektivu umí být dost zlí. Děti žijí ve větší skupině osob, kde je minimálně prostoru, takže nemají dostatek soukromí a klidu. V rodinách chybějí finance z důvodů například nezaměstnanosti rodičů, dluhů, vysokých splátek nebo různých závislostí. Jsou zde často nevyhovující hygienické podmínky. Specifika v hodnotách a sociálních kompetencích je nejvýraznější naprostá absence vzorů vně lokality. Rodiče své děti dostatečně nemotivují ke vzdělání a legální práci. Mnoho rodičů nemá důvěru ve vzdělávací instituce (např. školky), proto tam děti neposílají. Co se týče vzdělávání svých dětí, tak rodiče nejsou ani dostatečně informováni o svých

⁵² *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti. Praha: Gabal Analysis & Consulting, 2006.* Dostupné na [www: < http://www.mpsv.cz/files/clanky/3043/Analyza_romskych_lokalit.pdf](http://www.mpsv.cz/files/clanky/3043/Analyza_romskych_lokalit.pdf), s. 9.

⁵³ **Matoušek, O.** Slovník sociální práce, s. 217.

⁵⁴ **srov.** *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti. Praha: Gabal Analysis & Consulting, 2006.* Dostupné na [www: < http://www.mpsv.cz/files/clanky/3043/Analyza_romskych_lokalit.pdf](http://www.mpsv.cz/files/clanky/3043/Analyza_romskych_lokalit.pdf), s. 26.

právech a povinnostech. Špatné stravovací návyky mají za následek poruchy koncentrace a častější výsky poruch učení a chování. Děti zahajují sexuální život dříve a odkoukanými modely také zakládají dříve rodiny.⁵⁵

2. 3. 3. Zpráva o stavu romských komunit v České republice za rok 2008

Šance na kvalitní a plnohodnotný život snižuje asi jedné třetině Romů v České republice sociální vyloučení a prostorová segregace. Problémy spojené s vyloučením:

- *Nevýhodné pracovní trhy v kombinaci s malou zaměstnaností velké části obyvatelstva.*
- *Chudoba a nízké životní šance obyvatel, která může být dána strukturálními faktory nebo nedostatečnou úrovní jejich sociálních kompetencí.*
- *Kriminalita, alkoholismus, drogy a další formy asociálního jednání, které stravují obyvatele tohoto prostoru a prosakují do jeho okolí.*
- *Kolaps základních sociálních institucí, jako jsou rodina, církve, politické strany, ale i legální trh práce či systém vzdělávání, dochází k úpadku autority státní moci.*
- *Sociální izolace (segregace) a stigmatizace prostoru, a tím i jeho obyvatel, kdy dochází k symbolickému vyloučení obyvatel, k prohlubování chudoby a k jejímu mezigeneračnímu přenosu.⁵⁶*

„Ministerstvo práce a sociálních věcí přerozděluje finanční prostředky plynoucí na podporu romské integrace ze státního rozpočtu ČR, zároveň však využívá a přerozděluje finanční prostředky z Evropského sociálního fondu prostřednictvím Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost (dále OPLZZ) v rámci priority 3.2 – Podpora integrace příslušníků romských lokalit. Prostřednictvím této podpory dochází k napomáhání sociálnímu začleňování příslušníků sociálně vyloučených romských komunit, k zajištění dostupnosti,

⁵⁵ srov. Nikolai, T. (ed.). *Příběhy ze špatné čtvrti*, s. 13-15.

⁵⁶ *Sociální exkluze na lokální úrovni, VÚPSV Praha 2008* in *Zpráva o stavu romských komunit*. Dostupné na [www: <http://www.proculture.cz/cultureinfo/kulturni-politika-v-cr/zprava-o-stavu-romskych-komunit-v-ceske-republice-za-rok-2008-2195.html>](http://www.proculture.cz/cultureinfo/kulturni-politika-v-cr/zprava-o-stavu-romskych-komunit-v-ceske-republice-za-rok-2008-2195.html), s. 57-58.

kvality a kontroly služeb, včetně odstraňování bariér v jejich přístupu ke vzdělání a k zaměstnání i v přístupu k investiční podpoře.“⁵⁷

V komunitních plánech rozvoje sociálních služeb má většina regionů uvedena opatření k řešení situace romských sociálně vyloučených lokalit.

Tabulka: Přehled situace v regionech týkající se oblasti komunitního plánování⁵⁸

KRAJ	EXISTENCE PLÁNU NA ÚROVNI KRAJE	POČET OBCÍ S KOMUNITNÍMI PLÁNY	POČET POSKYTOVATELŮ SLUŽEB A AKTIVIT ZAMĚŘENÝCH NA POMOC ROMSKÝM KOMUNITÁM
Jihočeský kraj	Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb 2009 (každoročně se aktualizuje)	12 obcí s rozšířenou působností (České Budějovice, Jindřichův Hradec, Písek, Dačice, Týn nad Vltavou, Třeboň, Milevsko, Vimperk, Vodňany).	25 poskytovatelů

2.3.4. Psychopatologické jevy

„Z krajských zpráv vyplývá, že nejvíce rozšířenou byla majetková trestná činnost, černé odběry elektřiny, ignorování alternativních trestů či úvěrové podvody a další hospodářská kriminalita. Kromě toho uvádějí nedbalostní dopravní nehody, výtržnictví, domácí násilí, vydírání, porušování domovní svobody. Rozšířeným a bohužel nedostatečně podchyceným trestným činem v sociálně vyloučených lokalitách byla i lichva. Co se týče sociálně patologických jevů, ve zprávách byla často zmíněna toxikomanie, alkoholismus, gamblerství či prostituce. Jako zásadní problém autoři krajských zpráv identifikovali nedostatečnou síť služeb v oblasti

⁵⁷ *Informace ministra práce a sociálních věcí podané ke Zprávě o stavu romských komunit v ČR za rok 2008 in Zpráva o stavu romských komunit. Dostupné na [www: <http://www.proculture.cz/cultureinfo/kulturni-politika-v-cr/zprava-o-stavu-romskych-komunit-v-ceske-republice-za-rok-2008-2195.html>](http://www.proculture.cz/cultureinfo/kulturni-politika-v-cr/zprava-o-stavu-romskych-komunit-v-ceske-republice-za-rok-2008-2195.html), s. 59.*

⁵⁸ *Řešení situace sociálně vyloučených romských komunit na lokální úrovni in Zpráva o stavu romských komunit. Dostupné na [www: <http://www.proculture.cz/cultureinfo/kulturni-politika-v-cr/zprava-o-stavu-romskych-komunit-v-ceske-republice-za-rok-2008-2195.html>](http://www.proculture.cz/cultureinfo/kulturni-politika-v-cr/zprava-o-stavu-romskych-komunit-v-ceske-republice-za-rok-2008-2195.html), s. 63.*

prevence kriminality, absence odborného poradenství a krizové intervence.“⁵⁹

2. 4. Shrnutí 2. kapitoly

V této kapitole je stručně představeno město Písek. Dále jsou zde charakterizované tři organizace, na které se mohou Romové obracet, pokud chtějí pomoci při řešení svých záležitostí. V této souvislosti je zde zmiňována otázka sociálního vyloučení a s tím spojených sociálně vyloučených lokalit. Město Písek sice není na Gabalově seznamu sociálně vyloučených lokalit, ale vykazuje všechny podstatné znaky. Jako smysluplná se jeví terénní sociální práce - jedna z možností při působení na sociálně znevýhodněné osoby.

⁵⁹ *Kriminalita a výskyt sociálně patologických jevů v sociálně vyloučených lokalitách. Zpráva o stavu romských komunit.* Dostupné na [www: <http://www.proculture.cz/cultureinfo/kulturni-politika-v-cr/zprava-o-stavu-romskych-komunit-v-ceske-republice-za-rok-2008-2195.html>](http://www.proculture.cz/cultureinfo/kulturni-politika-v-cr/zprava-o-stavu-romskych-komunit-v-ceske-republice-za-rok-2008-2195.html), s. 68.

3. Dluhová problematika

„České domácnosti dlužily koncem roku 2009 bankám téměř bilion korun (973,5 mld. korun). Mimoto měly od ostatních poskytovatelů aktiv napůjčováno podle statistik leasingových společností a ostatních finančních zprostředkovatelů (společnosti splátkového prodeje) dalších 104,1 mld. korun. Proti roku 2000 se zadluženost domácností zvýšila osmkrát.“⁶⁰

Nikdo by se neměl zadlužovat kvůli věcem, které nepotřebuje. Jen kvůli věcem, které nutně potřebuje a co má dlouhodobou hodnotu. Pokud je to nevyhnutelné, tak se měl člověk zadlužit pouze na nezbytně nutnou částku, protože čím méně si půjčí, tím dříve dluh splatí a ušetří. Je lepší zeptat se v blízkém okolí, zda by někdo ze známých nepůjčil bezúročně. Pokud ne, tak další možností je půjčka v bance nebo u společností, které se specializují na rychlé půjčení peněz. V bance je vyřízení půjčky složitější, i déle to trvá, ale celkový dluh i s úroky je nižší. Oproti tomu rychlé půjčky jsou dostupnější a vyřízení půjčky trvá krátce. Často i z důvodů, že není potřeba mít potvrzení od zaměstnavatele, potvrzení o příjmech. Téměř vždy se ale platí vyšší úroky a navíc tito věřitelé často půjčí, aniž by si sami byli jistí, zda půjčku žadatel dokáže splatit.⁶¹

Základní údaj pro porovnání půjčky je **RPSN** (Roční Procentní Sazba Nákladů). Poskytovatelé spotřebitelských úvěrů jsou povinni uvádět RPSN. Tato povinnost platí od 1. ledna 2002.⁶² Jak je drahý úvěr za jeden rok se dá zjistit právě za pomoci RPSN. Výpočet je složitý, ale odvíjí se především od výše půjčky, délky splácení a počtu splátek. Tedy čím je částka menší a půjčená na kratší dobu, tak je RPSN větší.⁶³

Před podepsáním smlouvy je potřeba zvážit, jestli půjčka nezatíží tak, že jí nebude žadatel moci splácet nebo přestanete splácet jiné dluhy či hradit náklady

⁶⁰ **Český statistický úřad.** *České domácnosti dluží bilion.* Dostupné na www: <http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/ckta120310.doc>.

⁶¹ **AOP.** Dostupné na www: <http://obcanskeporadny.cz/dluhy>.

⁶² **srov. Dluhová problematika.** *Informační brožura, s. 27.*

⁶³ **srov. Výsledky výzkumu 2009 SPES.** Dostupné na www: http://www.pomocsdluhy.cz/files/vysledky_vyzkumu_2009_spes.pdf.

na bydlení a dopravu do zaměstnání. Je potřeba být zajištěn proti neočekávaným výdajům. Dále je potřeba smlouvu přečíst, vidět smluvní podmínky. Smlouvu je lépe nepodepsat pokud je psána drobným písmem, dotyčný nerozumí cizím slovům nebo pokud je podmínkou vyplnění prázdné směnky.⁶⁴

Sdružení SPES - zákony, které regulují poskytování půjček v ČR.⁶⁵

Zákon č. 64/1986 Sb., o spotřebitelském úvěru

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi

Zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád)

Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)

Zákon č. 216/2004 Sb., o rozhodčím řízení

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele

3. 1. Bankovní a nebankovní společnosti

Banky - silnější pozice na finančním trhu. Jsou zacíleny především na klienty z řad bohatších obyvatel, tomu odpovídá i nabídka bank, protože ve velké míře jde o produkty dlouhodobého charakteru, např. hypoteční úvěry. Nejnižší půjčky jsou na úrovni 15 000 Kč. **Nebankovní společnosti** – jejich nabídky jsou orientovány na lidi s nižším příjmem. Na trhu splátkového prodeje vzrůstá objem uzavřených smluv.⁶⁶

Charakteristika nejvíce poptávaných úvěrových produktů

- hypoteční úvěry – spolu se stavebním spořením nejvyužívanější způsob

⁶⁴ AOP. Dostupné na [www: < http://obcanskeporadny.cz/dluhy >](http://obcanskeporadny.cz/dluhy).

⁶⁵ Sdružení SPES. Dostupné na [www: < http://www.pomocsdluhy.cz >](http://www.pomocsdluhy.cz).

⁶⁶ srov. Dluhová problematika. Informační brožura, s. 17-18.

financování bydlení

- spotřebitelské úvěry – umožňují získat okamžitě cokoliv; slouží k nákupu spotřebního zboží, k financování rekonstrukce nemovitosti nebo služeb
- kontokorentní úvěry – krátkodobé, jejich splatnost nepřesahuje 1 rok; poskytuje banka majiteli běžného účtu tím, že mu umožní čerpat z účtu do mínusu
- prodej na splátky – nejčastěji na nákup elektroniky, výpočetní techniky, v poslední době i dovolené
- nákupní úvěrové karty – možnost nakoupit zboží na splátky kdykoliv v obchodě nebo získat hotovost v automatech⁶⁷

Kdo se nejčastěji stane dlužníkem?

- „Patologičtí hráči
- Závislí na alkoholu a drogách
- Lidé s poruchou osobnosti (psychopatologická struktura osobnosti)
- Lidé s duševním onemocněním (maniodepresivita)
- Lidé žijící konzumním způsobem života
- Sociálně, ekonomicky a vzdělanostně slabší“⁶⁸

3. 2. Lichva

„Lichva je hřích, který církev vždy pranýřovala. Dnes však není jmenován ani v oficiálních církevních dokumentech. Lichva se odsuzuje jen natolik, nakolik ohrožuje život oběti. Ani nový Kodex církevního práva se o ní nezmiňuje. A přesto potvrzuje právě současný vývoj finančního hospodářství realitu křesťanské moudrosti o půjčování na lichvářské úroky. Samorozmnožování peněz z ničeho, které církev ve svých stanoviscích odsuzuje, vede dnes k bohatství, které spravují velké finance. Tvoří základnu soustředování moci v rukou finančníků, kteří jsou ve světovém hospodářství a světové politice nejvlivnější.“⁶⁹

Lichvě se také říká „úžernictví“, má velký vliv na vznik a nárůst zadlužení.

⁶⁷ **srov. Dluhová problematika. Informační brožura, s. 19-21.**

⁶⁸ **Seminář v Jihomoravském kraji, Brno, 26. 5. 2009 in Sociální práce, 2009, roč. 2009, č. 2, s. 8.**

⁶⁹ **Lichva.** Dostupné na [www: <http://dolezite.sk/Lichva.html>](http://dolezite.sk/Lichva.html).

Pokud si někdo u lichváře půjčí finanční prostředky, tak se za krátkou dobu dostává zcela do jeho vlivu a všechny později získané peníze mu musí odevzdávat. Většinou se tak děje pod pohrůžkou násilí. Takže i dávky státní sociální podpory i sociální péče jsou dávány na úhradu dluhu lichvářovi a rodina se dostává do tíživé situace, protože nemá na úhradu potřebných plateb, tedy i nájmu a služeb spojeným s užíváním bytu.⁷⁰

3. 3. Domáhání práv věřitele

Aby se věřitel domohl svých práv vůči dlužníkovi, tak je možností soudní vyrovnání nebo mimosoudní vyrovnání (rozhodčí řízení). Pokud neuspěje, tak dojde k exekučnímu řízení.

3. 3. 1. Soudní urovnání sporů

Soudní řízení je nejčastější způsob, jak se věřitel domáhá práv. Nejdříve se obrátí na advokátní kancelář a po dohodě s advokátem sepíší mandátní smlouvu, která vymezuje výši odměny advokáta. Náklady právního zastoupení jsou pak vymáhány od dlužníka. Advokát podá žalobu k soudu a pokud je řádně doložen věřitelův nárok, tak soud vydá platební rozkaz. Ten nařizuje, kdo má povinnost a komu co zaplatit. Jestliže někdo z účastníků podá odpor nebo se nepovede doručit platební rozkaz, tak nařídí soud jednání. Výsledkem je rozsudek. V případě rozsudku a platebního rozkazu se lze také odvolat. Po uplynutí nabývá rozhodnutí právní moci.⁷¹

3. 3. 2. Mimosoudní urovnání sporů (rozhodčí řízení)

Mnozí poskytovatelé z úvěrových společností zahrnují do obchodních podmínek tzv. rozhodčí doložku. Obě strany se tím zavazují, že v případě sporu, nebude řešen u obecního soudu, ale bude rozhodnut v rozhodčím řízení. To bývá preferováno z důvodu, že spor je zpravidla rozhodnut během několika týdnů. Řízení bývá neveřejné a jsou nižší náklady než u soudních řízení. Prioritním cílem

⁷⁰ **srov. Niederle, P. Zadlužení, sociální dávky a sociální práce in et al. Romové ve městě, s. 113.**

⁷¹ **srov. Dluhová problematika. Informační brožura, s. 35.**

je rychlé vyřešení sporu smluvních stran. Z tohoto důvodu k sobě rozhodčí doložky váží další ustanovení. Jsou to např. lhůty k vyjádření žalovaného k žalobě, ale jsou značně krátké.⁷²

3. 3. 3. Exekuce

Na základě existenčního titulu lze podat návrh na nařízení exekuce okresnímu soudu podle místa bydliště dlužníka. Exekuční titul může být např. rozhodnutí soudu nebo rozhodčí nález. V exekučním řízení už není zjišťováno, zda je vymáhání vůči dlužníkovi oprávněné. Náklady exekuce jsou vymáhány na povinném. Exekuce se provádí zaplacením peněžité částky (např. srážkami ze mzdy či jiných příjmů), nebo jinou povinností (např. odebráním věcí; provedením práce, atd.), nebo prodejem zástavy (např. zastavených movitých a nemovitých věcí). Úspěšnost při vymáhání dluhu exekutory je u částky do 100 000 Kč přibližně je 61%, nad 100 000 Kč je to asi 31%.⁷³

3. 4. Pomoc s dluhy

3. 4. 1. Organizace

Asociace občanských poraden (AOP)

Organizace působící od roku 1998, nyní asociace sdružuje 41 občanských poraden v 56 místech České republiky, které zodpoví na 50 tisíc dotazů ročně. AOP byla zřízena pro rozvoj sítě občanských poraden, které poskytují bezplatné sociálně odborné poradenství a upozorňují příslušné orgány na nedostatky legislativy a neřešené problémy občanů.⁷⁴

Sdružení SPES

„Sdružení SPES bylo zaregistrováno na Ministerstvu vnitra dne 26. 9.

⁷² **srov. Dluhová problematika. Informační brožura, s. 35-36.**

⁷³ **srov. Dluhová problematika. Informační brožura, s. 39-45.**

⁷⁴ **AOP. Dostupné na [www: < http://obcanskeporadny.cz/dluhy >](http://obcanskeporadny.cz/dluhy).**

2005 pod identifikačním číslem 27 00 92 20. Občanské sdružení SPES je sdružením založeným na pomoc lidem v obtížné majetkové situaci, do které se dostali v důsledku svého předlužení. Je také vzdělávací organizací, která chce svými projekty na středních školách a mezi ohroženými skupinami obyvatelstva přispívat k větší ekonomické gramotnosti české populace. **Sdružení SPES nepomáhá lidem, kteří se dostali do spirály dluhů, finančně.** Jeho cílem je poskytovat odborné rady, jak takovou situaci vyřešit vlastními silami a v mezích zákona. Kromě terénních pracovníků proto SPES spolupracuje s týmem právníků, ekonomů a psychologů, který umožňuje Sdružení podívat se na problémy klienta celistvě.⁷⁵

Jihočeská rozvojová o.p.s.

„Na poradce v Občanské poradně se často obracejí klienti s žádostí o pomoc v otázce zadlužení: mnohdy jde o případy, kdy klient nedokáže své závazky plnit a dluh i s úroky a příslušenstvím je na něm vymáhán různými upomínkami, platebními rozkazy, rozsudky či exekucemi. Aby se původní dluh nevyšplhal - díky úrokům, penále, soudním poplatkům, nařízené exekuci a nákladům na soudní řízení apod. – do vysokých částek, je třeba navštívit občanskou poradnu včas. Bývá běžnou praxí, že se klienti potýkají se smlouvami, v nichž jsou smluvní podmínky napsány drobným písmem, vyskytují se v nich se cizí slova a věty jsou formulovány tak, aby jim laik neporozuměl. V některých smlouvách jsou uvedeny i nepřesné a matoucí informace týkající se úroků. Pokud se na tomto místě zamýšlíme nad porušováním lidských práv, musí se konstatovat, že práva jsou porušována na obou stranách. Na straně věřitele (tj. toho, kterému je dluženo) i na straně dlužníka (tj. toho, který dluží).⁷⁶

3. 4. 2. Řešení dluhů

Pokud má člověk dluhy, tak by měl komunikovat s věřiteli a hledat řešení. Měl by pečlivě hlídat splátkové kalendáře. Nečekat na to, že se situace

⁷⁵ **Sdružení SPES.** Dostupné na [www: <http://www.pomocsdluhy.cz>](http://www.pomocsdluhy.cz).

⁷⁶ *Zadluženost v souvislosti s porušováním práv.* Dostupné na [www: <http://www.jr-spolecnost.cz/uploaded/Brozura.pdf>](http://www.jr-spolecnost.cz/uploaded/Brozura.pdf).

vyřešila sama. Snažit se omezit výdaje, které nejsou potřebné (internet, poplatky za mobilní telefony aj.). Jestliže se někdo dostane do dluhové pasti a začnou mu vznikat nové dluhy tím, aby zaplatil předchozí dluhy, tak by měl okamžitě svojí situaci řešit. V případě, že už to nelze zvládnout, tak je možností vyhlásit za určitých podmínek osobní bankrot. A když výše dlužných částek není příliš vysoká, tak by se dala zjednat konsolidace.⁷⁷

- **Konsolidace půjček a úvěrů**

Přenesení pohledávek na třetí osobu (bankovní ústav nebo jinou společnost poskytující půjčky), které se pak splácí ročně nebo měsíčně a to menší částky než by se platilo, bez konsolidace, jednotlivým bankám. Zpřehlednění splátkové situace dlužníka, kdy se mnoho splátek spojí v jednu, o které má absolutní přehled. Nevýhoda je nízký limit pro celkové hodnoty půjček, které se dají u bank konsolidovat. Často tato celková hodnota nesmí přesáhnout 150-200 tis. Kč.⁷⁸

- **Insolvenční zákon**

Dne 1. ledna 2008 nabyl účinnosti **zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení**, jenž nahradil zákon č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání. Nový **insolvenční zákon** zásadním způsobem mění právní prostředí, v němž se řeší situace dlužníka, který se ocitnul **v úpadku**.⁷⁹

Jsou dvě možnosti jak se oddlužit a to buď plněním splátkového kalendáře (až 5 let) nebo prodejem majetkové podstaty dlužníka. Nezbytnou podmínkou je, aby dlužník splatil alespoň 30% celkového dluhu svým věřitelům.⁸⁰

Co lze očekávat od nového insolvenčního zákona?

- **Rychlost** - Zákon nabízí rychlejší řešení vztahů dlužníka s věřiteli, ale předpokládá také Váš aktivní přístup.

⁷⁷ **Asociace Občanských Poraden. Jak se neutopit v dluhích.** Informační leták.

⁷⁸ *Konsolidace půjček a úvěrů.* Dostupné na [www:< http://www.efk.cz/konsolidace-pujcek>](http://www.efk.cz/konsolidace-pujcek).

⁷⁹ *Insolvenční zákon.* Dostupné na [www:< http://insolvenzni-zakon.justice.cz/>](http://insolvenzni-zakon.justice.cz/).

⁸⁰ **srov. Dluhová problematika. Informační brožura, s. 54-55.**

- **Transparentnost** - Možnost sledovat vše důležité o insolvenčních řízeních v insolvenčním rejstříku je výhodou, ale také nezbytností pro ty, kteří nechtějí přijít o svá práva a chtějí insolvenční řízení ovlivňovat.
- **Efektivitu** - Nové cesty pro dlužníky, příslib uspokojivějšího řešení pro věřitele, ozdravení ekonomického prostředí a právních vztahů mezi dlužníky a věřiteli.
- Ale také **odpovědnost** - Každé soudní řízení znamená určitá rizika pro všechny zúčastněné. Chovejte se proto odpovědně již v době, kdy dluhy vznikají a dělejte vše proto, abyste dokázali svou majetkovou situaci včas uspokojivě uspořádat.⁸¹

3. 5. Shrnutí 3. kapitoly

Tato kapitola má za úkol stručně seznámit s problematikou dluhů. Vzhledem ke statistikám je toto téma velmi aktuální. Jsou zde vysvětleny bankovní a nebankovní společnosti, nejčastější typy úvěrových produktů. Velmi diskutovaným tématem je lichva. Jestliže se někdo dostane do dluhů, tak existují organizace, které mohou pomoci nalézt vhodné řešení a v lepším případě zabránit i exekuci. V případě, že dluhová past je už příliš kritická, dluhů je hodně a dotyčný si nezvládá plnit své závazky, tak by se dalo uvažovat o konsolidaci a pokud jí nelze využít, tak poslední možností je osobní bankrot.

⁸¹ *Insolvenční zákon*. Dostupné na [www:< http://insolvenčni-zakon.justice.cz/>](http://insolvenčni-zakon.justice.cz/).

4. Etické souvislosti

4. 1. Etika

Skrz otázku po zdůvodnění nebo platnosti morálních povinností se etika liší od jiných věd jejichž předmětem je rovněž oblast morálky. Studie o tom, jak se některé skupiny obyvatel chovají, jak některé způsoby jednání ve společnosti jsou určeny, jak se morální vědomí v dějinách lidstva nebo v jednotlivém člověku vyvíjí, není jen úkolem etiků, nýbrž empirických výzkumných pracovníků, například sociologů, psychologů nebo historiků. Etika se neptá jak se lidé chovají, ale jak by se měli chovat. Neptá se, zda způsoby jednání jsou považovány za čistou pravdu, ale zda jsou správné.⁸²

V etice je hodně rozporů, nejvíce snad v pravidlech lidského soužití. Jde o lidi, kteří se kvůli svému egoismu odmítají řídit pravidly lidského soužití. Očekávají ale od ostatních, že budou respektovat etické zásady vůči nim (např. zloděj omlouvá svojí krádež, ale od ostatních očekává poctivost).⁸³

Etika opisuje riskantní prostor, kde všechno anebo téměř všechno může být odpuštěno, ale kde autentické morální vědomí stále nechává bokem odpuštění jako řešení, které nesouvisí s oblastí etiky, ale přidává se jako kompenzace, jako nikdy nezaručené řešení neřešitelného. Jinými slovy, odpuštění se objevuje tehdy, když se v etické debatě nedá pokračovat striktně etickými termíny.⁸⁴

4. 2. Mravní normy a společnost

V sociálním prostoru musí jednotlivé osoby dokázat učinit obecný zájem svým vlastním přesvědčením ve svědomí. Je nutné přejít od pouze subjektivní morality k mravnosti, aby bylo zajištěno lidské důstojné spolužití ve všech oblastech společnosti. Například zdárné manželství a rodina závisí také na tom, jak jsou partneři schopni uznat společné mravní hodnoty. Ve společnosti a politice nemůže žádné lidské spolužití existovat bez základního normativního konsensu. I

⁸² srov. Ricken, F. *Allgemeine Ethik*, s. 15.

⁸³ srov. Kohák, E. *Člověk, dobro a zlo*, s. 20.

⁸⁴ srov. Plesu, A. *Minima Moralia*, s. 20.

rozmanitá pluralitní společnost je společností jen potud, pokud není pluralitní, ale tvoří identitu.⁸⁵

Objevuje se etická bezradnost, kdy už se většinou ani neví, kde má mravnost základy. Příčiny toho jsou subjektivismus, nezávaznost a uvolněnost našich časů. Důležité by bylo povzbudit síly mravního tvoření, aby lidé uviděli svou mravní úlohu v celé její velikosti a plnosti a aby si uvědomili svou vlastní sílu. A mohli se s důvěrou spolehnout na své smýšlení.⁸⁶

4. 3. Morálka

„Morálka hodnotí lidské chování z hlediska dobra a zla, a to v porovnání s lidským svědomím.“⁸⁷

Vzájemné spolužití osob má mnoho podob. Zodpovědnost cítí člověk vůči ostatním členům rodiny, jako občan, jako příslušník určitého národa. Organizujeme sbírky pro lidi postihnutých zemětřesením, sice tím jen o něco málo zmírníme jejich utrpení. Ale když bychom se o to nepokusili, dostali bychom se do konfliktu s vlastním svědomím. Jako osoby, které si uvědomují nejen samy sebe, ale i svojí situaci, nemůžeme jednat jinak než morálně, v souladu s normami, které jsme si osvojili. Konáme tak svobodně, v závislosti vyplývající z naší zodpovědnosti k sobě samým, to znamená i k druhým lidem.⁸⁸

„Zatímco morálka aspirace začíná na vrcholu lidských počinů, morálka povinnosti začíná na nejnižší úrovni. Tato morálka stanoví základní pravidla, bez nichž není uspořádaná společnost možná, anebo bez nichž uspořádaná společnost nemůže dosáhnout jistých konkrétních cílů, ke kterým směřuje. Je to morálka Starého zákona a Desatera. Hovoří v pojmech „neuděláš“ a, méně často, „uděláš“. Nesoudí člověka za to, že nevyužívá příležitost k plné realizaci svých schopností. Namísto toho jej soudí za to, že nerespektuje základní požadavky společenského života.“⁸⁹

⁸⁵ Anzenbacher, A. *Úvod do etiky*, s. 107.

⁸⁶ srov. Guardini, R. *Dobro, svědomí a soustředování*, s. 24.

⁸⁷ Jankovský, J. *Etika pro pomáhající profese*, s. 24.

⁸⁸ srov. Diatka, C. *O etice a hodnotách*, s. 75-76.

⁸⁹ Fuller, Lon L. *Morálka práva*, s. 13.

Pokud je morální způsobilost uvědoměním si vlastní viny a vina, kterou si člověk neuvědomuje, znakem morální nezpůsobilosti, potom se odpuštění těm, „kteří nevědí, co činí“, jeví jako nepřijatelné. Hřích spáchaný bez vědomí hříšnosti se totiž odlišuje od hříchu spáchaného s vědomím polepšení, respektive sebenápravy. Jinými slovy, musíme rozlišovat mezi nevinným hříchem a hříchem, který se vydává za ctnost. Ten první neví, že je hříchem: nechává volný prostor, aby byl poznán a odčiněn. Ten druhý ví, že není hříchem: je tedy poznačený vědomím, že ho není třeba napravit a následně odpustit. Odpuštění těm, kteří „nevědí, co činí“, anebo kteří vědí, že nedělají to, co by bylo třeba.⁹⁰

4. 4. Dobro a zlo

Etika řeší teoreticky převážně problém mravního dobra. Praxí je pak morálka, což je soubor mravních pravidel, kterými se chce každý člověk v životě řídit. Vztah mezi tím, co je a co má být, tak zahrnuje mravnost. S tím souvisí dobro a zlo, které patří k nejvyšším kategoriím etiky. Pokud obecně vysvětlujeme pojem dobro, tak to je to, co člověk hodnotí na jiném jako užitečné a prospěšné. Musí být shoda myšlení a jednání se svědomím a s přirozeným řádem. Zlo je protiklad tohoto.⁹¹

„Morální filosofie se nezabývá otázkami etiky: „Co je dobré?“ Zabývá se základnější otázkou: „Co je Dobro?“ Co je cílem a smyslem života, oč stojí za to usilovat, proč stojí za to žít? Jaké podmínky musí život splnit, aby člověk mohl na smrtelném loži říci: „Stálo to za to, byl to dobrý život.“...“⁹²

4. 5. Svědomí

Pokud se zamyslíme nad pojmem „svědomí“, tak by to mohlo být doslova „vědět o něčem“. Je to něco niterného, co máme neustále při sobě, co nás prostupuje. Víme sami u sebe, že tak je to správné. Svědomí se ozývá nejen v případech, kdy

⁹⁰ srov. Plesu, A. *Minima Moralia*, s. 19-20.

⁹¹ srov. Bílý, J. *Základy etiky, estetiky a religionistiky*, s. 11-12.

⁹² Kohák, E. *Člověk, dobro a zlo*, s. 20.

se děje něco dobrého, ale i když se děje něco zlého.⁹³

Pokud se znovu zamyslíme nad pojmem svědomí, tak jím odpovídám na dobro. Je s ním spojeno vše významné a má se stát jednáním. Zvláštní podobu a význam dobra v určité situaci můžeme pochopit díky svědomí. Uvědomíme si co je dobré a správné v situaci teď a tady.⁹⁴

Svědomí bývá nejdůležitějším soudcem etických hodnot našeho jednání, s jakým výsledkem konáme, dokonce i co nás k určitému jednání motivuje, tak o tom jsme nejlépe informováni my sami. Před druhými se snažíme něco skrývat, protože jejich reakce na naše konání nemusí být vždy pozitivní, i když si počínáme tak, jako třeba „podle nejlepšího svědomí“. Když už se za něco stydíme, tak bychom na to nejradyji zapomněli, když by to bylo možné, ale právě naše svědomí nám to provinění ustavičně připomíná. A nemusí se to týkat provinění jen proti morálce.⁹⁵

V učebnicích etiky se vždy připomínají tzv. „zlatá pravidla“, jako například příkaz „nedělej druhému to, co nechceš aby dělali tobě samému“, ale s jejich uplatňováním to není tak jednoduché, jak se na první pohled zdá. Samotný pojem „svědomí“ připomíná především pojmy související se sebeuvědomováním člověka, ke kterým patří například „sebevědomí“, „sebekritika“, „sebeúcta“, „sebedůvěra“, „sebeovládání“, „sebezáchova“ a další pojmy, které člověka charakterizují sama sebe jako osobu, čímž vypovídá sám o sobě.⁹⁶

4. 6. Konzum

Konzumerismus je sociální a hospodářský řád, který je založen na systematickém vytváření a posilování touhy na nákup komodity, v čím dál větším množství. Termín je často spojený s kritikou spotřeby.⁹⁷

Konzumní chování vede k neodůvodněné spotřebě, která je nad rámec

⁹³ srov. **Guardini, R.** *Dobro, svědomí a soustředování*, s. 18.

⁹⁴ srov. **Guardini, R.** *Dobro, svědomí a soustředování*, s. 25.

⁹⁵ srov. **Diatka C.** *O etice a hodnotách*, s. 95.

⁹⁶ srov. **tamtéž**, s. 98.

⁹⁷ *Encyklopedie Wikipedia-Consumerism*. Dostupné na [www: <http://en.wikipedia.org/wiki/Consumerism>](http://en.wikipedia.org/wiki/Consumerism).

nutnosti uspokojit základní lidské potřeby. Problém spočívá v tom, že se nedají porovnat třeba materiální požitky ke zvyšování sociálního statusu (tedy dům, auto, dovolenou, atd.) s běžným konzumním spotřebováváním, třeba v oblasti mediální, když se bulvární tisk orientuje na skandální, často nepravdivé zprávy, které mají za cíl pouze zvýšit prodejnost a nesnaží se zobrazit skrytou pravdu a její pozadí. Za odpovídajícím postavením ve společnosti stojí většinou značné úsilí a neméně tolik peněz, kdy si pořizujeme věci, které vlastně nepotřebujeme (zbytečně drahé auto), konzumujeme zážitky jež nás nebaví (návštěva operního představení), jedeme na dovolenou k moři (co bychom řekli sousedům, kdybychom cestovali jenom po Čechách). Ostatním dáváme najevo, že na to máme a jsme na výši. Tento konzum nutí jedince spotřebovávat i to, co vlastně nepotřebují a podporuje se tím průmysl, který zaměřený na uspokojování uměle vytvářených potřeb. To je dotvářeno marketingem a reklamou, která ovlivňuje chování řady lidí a působí masově.⁹⁸

4. 7. Kategorický imperativ

„Je potřeba, abychom rozlišovali mezi kategorickým imperativem a hypotetickým imperativem. Hypotetický imperativ nám říká, co bychom měli dělat pro dosažení určitých výsledků (např. chcete-li vyhrát závod, musíte trénovat). Pokud vás ale nezajímají výsledky, není třeba tohoto příkazu uposlechnout. Všechny hypotetické imperativy mají podobu výroku „pokud, ...pak“. Naproti tomu kategorický imperativ nám říká, že bychom něco měli dělat bez ohledu na pravděpodobné důsledky (např. vždy bychom měli říkat pravdu).“⁹⁹

„Kategorický imperativ nám tedy poskytuje jednoduchou logickou zkušenost. Pokud bude spokojen s tím, aby byli všichni ostatní nuceni dělat to, co se vy sám chystáte udělat, pak je to správné. Jestliže však chcete udělat něco, co by vedlo k rozporům, kdyby to byli nuceni dělat všichni ostatní, pak je to

⁹⁸ *Naučná stezka – Konzumní společnost a životní styl*. Dostupné na [www](http://www.naucnastezka.cz/clanek.asp?id=172&clanek=Konzumn%C3%AD%20spole%C4%8Dnost%20a%20C5%BEivotn%C3%AD%20styl):

<http://www.naucnastezka.cz/clanek.asp?id=172&clanek=Konzumn%C3%AD%20spole%C4%8Dnost%20a%20C5%BEivotn%C3%AD%20styl>.

⁹⁹ **Thompson, M. *Přehled etiky*, s. 110.**

nesprávné.¹⁰⁰

Příklad situace tohoto případu je, když někdo potřebuje půjčku, ale musí se zavázat, že ji splatí. Je otázka, že pokud ví, že jí nebude schopen splatit, tak měl by i přesto ten slib dát? Možnost zavázat se jen tehdy, pokud bude souhlasit, že by takový slib, který nemůže splnit, měl být univerzálním zákonem. To by vedlo k rozporu, protože nikdo by neměl možnost těžit ze slibů, když by měli všichni možnost své sliby porušit. Vždy je nesprávné dát slib, o kterém někdo ví, že ho nemůže splnit.¹⁰¹

Obecné pravidlo, podle kterého bych poznal, zda je něco správné. Zbavit se každého impulsu, kdy by mohlo dojít k tomu, že bych poslouchal jakýkoliv konkrétní zákon, co bude sloužit jako princip všeobecné shody, s výjimkou své žaloby na právo jako takové, tj. výjimka by mohla být ta, že bych jednal, aby se maxima mojí vůle mohla současně stát principem vytvářející univerzální zákon.¹⁰²

4. 8. Etický kodex sociálních pracovníků

Sociální pracovníci dbají na to, aby byla dodržována lidská práva. Musí respektovat jedinečnost každého člověka a pomáhají při řešení konfliktů jednotlivců se společností a jejich následků. Důležité je, aby sociální pracovníci vedli klienty k odpovědnosti za sebe samé, proto se snaží hledat možnosti, aby je zapojili do procesu řešení jejich problémů. Ve vztahu ke společnosti mají sociální pracovníci možnost upozorňovat na způsoby, kterými společnost, vláda nebo organizace přispívají k utrpení lidí a nesnaží se tyto obtíže ukončit.¹⁰³

4. 9. Shrnutí 4. kapitoly

Jsou zde vysvětleny pojmy, které souvisí s danou problematikou a to, ať už jde o jednání společností, které poskytují půjčky, nebo o jednání zájemců, kteří uzavírají smlouvy se zmíněnými společnostmi. Je zde zmíněná morálka, která

¹⁰⁰ Thompson, M. *Přehled etiky*, s. 111.

¹⁰¹ srov. Thompson, M. *Přehled etiky*, s. 111.

¹⁰² srov. Pojman, L. *Moral Philosophy*, s. 162.

¹⁰³ srov. Matoušek, O. et al. *Metody a řízení sociální práce*, s. 369-371.

hodnotí lidské chování z hlediska dobra a zla, a to v porovnání s lidským svědomím. Jde o společnosti, které ví, za jakých podmínek a komu půjčují peníze. Na druhou stranu by i lidé, kteří si půjčují, měli znát svojí situaci. Lidé si půjčují peníze, aniž by je potřebovali, to souvisí s konzumním způsobem života. Příklad v kategorickém imperativu uvádí i situaci, že chci půjčku a zavážu se, že jí splatím, i když vím, že toho nebudu schopen, tak jestli ten slib opravdu dát. V neposlední řadě jsou zde zmíněny i některé informace z etického kodexu sociálních pracovníků.

5. Cíl práce a výzkumné otázky

5. 1. Cíl práce

Zmapovat z jakého důvodu jsou Romové zadlužení a jaké metody prevence využívají sociální pracovníci, aby se snažili zabránit hlubšímu sociálnímu propadu.

→ vyústění pro praxi, jak je možno tuto skutečnost řešit

5. 2. Výzkumné otázky

A. Jakou měrou se na zadluženosti Romů podílí společnost?

B. Jakou měrou se na zadluženosti podílí klienti sami?

C. Má vliv na sociální propad rodiny konzumní styl života a způsob přemýšlení této specifické klientely?

D. Jaký vliv má na děti zadluženost rodičů?

E. Co může ovlivnit sociální pracovník?

Výzkumnou otázku **A** budu řešit v diskusi. Informace pro zodpovězení výzkumné otázky **B** a **C** budu zjišťovat z rozhovorů s romskými klienty. A výzkumné otázky **D** a **E** budou vyhodnocovány z rozhovorů se sociálními pracovníky vybraných organizací.

6. Metodologie

6.1 Popis metody

Ke zjištění cíle diplomové práce jsem použila techniku nestandardizovaného rozhovoru. Bylo to k jedné části cíle (zmapovat z jakého důvodu jsou Romové zadlužení). Šlo o volný rozhovor na předem dané téma s určitými orientačními body.¹⁰⁴ Dle odpovědí respondentů byla témata dále rozvíjena.

K druhé části cíle diplomové práce (jaké metody prevence využívají sociální pracovníci ze tří vybraných organizací, aby se snažili zabránit hlubšímu sociálnímu propadu) byla použita metoda standardizovaného rozhovoru, celkem bylo 7 otázek a týkaly se převážně metod práce, sociálního vyloučení a začleňování.

6.2 Základní soubor a výzkumný soubor

Základní soubor dotazovaných tvoří všichni klienti občanského sdružení Naděje. Výzkumným souborem je 10 romských klientů a jako kontrolní vzorek jsem použila rozhovory s 5 klienty z majority. V obou případech šlo o klienty, kteří využívali sociálních služeb občanského sdružení Naděje v roce 2009.

Dále jsem vedla rozhovory se 3 sociálními pracovníky vybraných organizací (Naděje o.s., Inkano o.s. a Člověk v tísni o.p.s.), kteří jsou na pozici vedoucích pracovníků a zároveň jsou i v přímém kontaktu s klienty. Jde o organizace, na které se obrací klienti nejčastěji, když řeší problém se zadlužeností, a které jim mohou pomoci při sociálním začleňování.

6.3 Sběr dat

Sběr dat probíhal od ledna 2009 do února 2010, kdy jsem navštěvovala klienty u nich doma nebo oni sami vyhledali sociální službu přímo v kanceláři terénního programu občanského sdružení Naděje. Rozhovory se sociálními pracovníky

¹⁰⁴ **srov. Zich, F. Úvod do sociologického výzkumu, s. 39.**

probíhaly během února 2010.

6. 4 Možná rizika

Rozhovory jsem dělala s klienty, kteří využívají sociálních služeb občanského sdružení Naděje. Jsem zaměstnaná na pozici terénního sociálního pracovníka, proto pracuji s klienty, které jsem si vybrala na rozhovory k mojí diplomové práci. Mohlo by dojít k neobjektivnosti zjištěných dat tím, že by mi mohli klienti říkat to, co bych chtěla slyšet, protože potřebují naši službu. Ale vzhledem k tomu, že v Naději pracuji 3,5 roku a s některými klienti se znám již dlouhodobě, tak je vztah založen na důvěře. A klienti nejsou závislí pouze na sociální službě Naděje, mají možnost obrátit se i na jiné organizace v Písku.

7. Výsledky

7.1 Rozhovory s klienty

ANALÝZA ROZHOVORŮ S KLIENTY

RESPONDENT č. 1

Věk 47 let (1963), žena.

Oblasti, kde dluží, jsou: bankovní (GE Money, Česká spořitelna) a nebankovní společnosti (Cofidis, CETELEM), mobilní operátoři, bydlení, někomu z rodiny. Exekuce má u bankovní společnosti (Česká spořitelna od ledna 2009), u CETELMU jí přišel v říjnu 2009 rozhodčí nález, dluh má od roku 2007. U Cofidisu má neuhrazené dvě měsíční splátky. Kvůli všem dluhům teď poslední tři měsíce nemá zaplacený podnájem a elektřinu.

První půjčka, kterou si vzala, byla z důvodů, aby mohla zajistit běžný chod domácnosti jako samoživitelka se třemi dětmi, nezvládala to v době po rozchodu s partnerem. Smlouvu si nečetla, spoléhala na to, co jí ve společnosti říkali. Dluhy jí začaly narůstat, když si vzala nebankovní půjčky, aby mohla splácet bankovní půjčky. Poté, co přišla o zaměstnání, tak už rok nesplácí nic. Do potíží se dostala ještě více, poté co jí nevyšel konsolidační úvěr, protože pak už přestala vše řešit. Největší problém je dluh u GE Money, který je skoro 300 000,-, chtějí po ní měsíční splátky 8000,-, což je pro ni příliš velká suma.

Občas jí dcera zaplatí něco, když má peníze, ale to je opravdu výjimečné, protože je na mateřské dovolené. Ze společností jí nikdo nevyhrožuje, zatím má „klid“, jen jí chodí upomínky; z GE Money jí volali. Kromě rodiny se nikdy na nikoho neobrátila o pomoc, až když se dozvěděla od známých o občanském sdružení Naděje, tak se přišla poradit.

Její situace je pro ni nejtěžší z hlediska psychiky. Má obavy, že přijde

o bydlení, momentálně žije s partnerem v soukromém podnájmu, měsíční částky jsou pro ně příliš vysoké. Shání nyní náhradní, hlavně levnější bydlení.

Momentálně nemá žádný příjem a na sociálním odboru si vyřizuje hmotnou nouzi. Její partner je také nezaměstnaný a má dluhy. Dcera jí pomáhá alespoň nákupem potravin. Možností pro respondenta č. 1 by byl nějaký přivýdělek, ale v této době se práce shání těžko a ona nemá potřebné vzdělání. Od jara má přislíbené zaměstnání přes úřad práce.

Dopisům, které jí chodí ze společností, kde má dluhy, nerozumí. Když se stěhovala, tak tyto dokumenty vyhodila. I v současné době je raději vyhodí dříve, než je přečte, protože si myslí, že se s tím nedá nic dělat.

RESPONDENT č. 2

Věk 46 let (1964), žena

Oblasti, kde dluží, jsou: nebankovní společnost (Asset Portfolio – manželská půjčka), energetická společnost (E.ON – plyn, elektřina u dvou bytů), bydlení (dluhy u dvou bytů). Manželskou půjčku si vzala, aby si mohli zařídit vybavení domácnosti.

Na všechno má exekuce, celkem 6. Některé dluhy jsou i 7 let staré. Celková dlužná částka je pro ni příliš vysoká. Se společnostmi se snaží komunikovat ať už písemně nebo telefonicky, sjednává si splátkové kalendáře, nesetkala se s nepříjemným jednáním. Vše začalo manželskou půjčkou, která se jí zdála výhodná, smlouvu si ale nečetla, důsledky nesplácení si neuvědomovala, tak to neřešila. Stejně to dopadlo i s jejími dvěma byty, kde má nyní exekuce. Exekuce se už snaží platit dle možností.

Největší strach má o bydlení, momentálně žije se svojí dcerou, která má dvě děti, jedna dcera je postižená, je na vozíčku a mají proto bezbariérový byt, o který by nechtěla přijít. Ale nezvládá platit své závazky pravidelně a všechno jsou to již staré záležitosti. Má nízké příjmy, občas vypomůže někdo z rodiny. Problémy řeší za pomoci rodiny, když nevěděla kudy kam, tak se obrátila na

občanské sdružení Naděje a občanskou poradnu Inkano.

RESPONDENT č. 3

Věk 43 let (1967), žena

Oblasti, kde dluží, jsou: bankovní a nebankovní společnosti (ČSOB, KB – Modrá Pyramida, Beneficial Finance a.s.), mobilní operátoři (O2, T-Mobile), bydlení, veterinář (operace psa), známí (spoluručitelka u Modré Pyramidy). Vzala si první půjčku, kterou nepotřebovala, pak už nezvládala splácet.

Exekuci má jednu – O2; v květnu 2009 jí přišel platební rozkaz – ČSOB; u DBS jí hrozilo vystěhování (zaplatila dluh v lednu 2010). Ostatní dluhy jsou více jak dva roky staré. Jako samoživitelka tří dětí je ve finanční tísní pořád, otec dětí neplatí povinné výživné, to už řeší soud.

Občas něco řešila, žádala o splátkový kalendář, ale moc dlouho nevydržela platit a neřešila to. Položila mi i otázku: „když nebudu platit, tak mi může přijít exekutor do bytu?“. Stejně prý ale peníze nemá. Kvůli dluhům bylo u ní největším problémem, že málem přišla o nájemní byt. Spoléhá se na pomoc známých, že jí občas někdo půjčí nějaké peníze. Nyní si našla práci na částečný úvazek. Když potřebuje pomoci se sepsáním splátkového kalendáře nebo pokud nerozumí dopisům, které jí chodí, tak se přijde poradit do občanského sdružení Naděje. Před podpisem smluv u společností nikdy nic nečetla.

RESPONDENT č. 4

Věk 40 let (1970), pohlaví žena

Je pouze jedna oblast, kde dluží: poplatky za ČT. O exekuci rozhodl soud v roce 2007. Celá situace vznikla tak, že si pořídili kabelovou televizi a špatně to pochopili, mysleli si, že stačí platit jen za kabelovou televizi a poplatky za ČT už ne. Dluh řeší splátkovým kalendářem. Exekutor s nimi jednat nechtěl, vše řeší

s právníčkou, která zastupuje ČT.

V jarních a letních měsících se snaží pracovat, i její manžel. Mají 3 děti, dluh na rodinu velké dopady nemá. Svojí situaci řeší s občanským sdružením Naděje.

RESPONDENT č. 5

Věk 37 let (1973), žena

Oblasti, kde dluží: bankovní (Capital Bank) a nebankovní úvěry (Provident, Profi Real, O.K. Karta), mobilní operátoři, energetické společnosti (E.ON), bydlení, zdravotní pojišťovna (VZP), pořádková služba – náklady řízení, odklizení odpadu, soudní poplatky. Celá rodina je zadlužená, má manžela a 6 dětí v péči a další v dětských domovech, jejich nejstarší dcera má malé dítě, všichni žijí pohromadě. Některé závazky jsou i osm let staré. Půjčky si brali, protože chtěli peníze k přilepšení. Nic nesplácí, protože nic nemají a exekutoři jim nic nemohou vzít, dopisy od společností vyhazují. Kvůli dluhům a několikerým vystěhováním z nájemních městských bytů, skončili v holobytech. Svojí situaci občas zkouší řešit za pomoci občanského sdružení Naděje. Zkoušeli konsolidaci úvěrem, ale nebyl jim umožněn, jsou v registru dlužníků. Ani jeden z manželů nepracuje.

RESPONDENT č. 6

Věk 33 let (1977), žena

Oblasti, kde dluží: nebankovní úvěry (Fast Finance), energetické společnosti (E.ON), ČT – povinné poplatky, DIGI TV – satelitní přijímač, DBS – dluh na nájmu. U společnosti Fast Finance podepsala v roce 2002 směnku, přišel jí platební rozkaz na částku přes 30 tisíc, je domluvená na splátkovém kalendáři. Nevěděla, jak je nevýhodná směnka, smlouvu ani nečetla, chtěla peníze na chod domácnosti. Zaměstnanec ze společnosti k ní chodil pravidelně domů, proto

splácela, pak přestal a ona nevěděla, kam posílat peníze, tak to neřešila. Musí se omezovat na výdajích na domácnost, zaměstnání nemá, spoléhá na pomoc z rodiny. Svoji situaci řeší v organizaci Člověk v tísni a s občanským sdružením Naděje.

Ostatní závazky jsou psané na manžela, ten je splácí z invalidního důchodu. Chodí jim spíše upomínky, nikdo jim nevyhrožuje.

Spolu s manželem vychovávají 3 děti (nejstarší syn je z jejího prvního manželství). S nynějším manželem si nerozumí, kvůli dluhům dochází k častým neshodám. Nyní podala žalobu o rozvod manželství.

RESPONDENT č. 7

Věk 32 let (1978), žena

Oblasti, kde dluží: nebankovní úvěry (ESSOX), mobilní operátoři (T-Mobile, Telefónica O2), energetické společnosti (E.ON), zdravotní pojišťovna (VZP). Některé závazky jsou i 3 roky staré. Dluhy narůstají, protože dluží i její partner, tak dochází k problémům s placením nájmu. Půjčkami splácí jiné závazky nebo na vybavení domácnosti (např. LCD televize) . Mají tři děti, ona je na mateřské dovolené a přítel pracuje pouze v letních měsících, v této době se snaží splácet dluhy, zbytek roku ne. Kvůli dluhu na zdravotním pojištění jejího partnera byl u nich doma exekutor a zabavil jim majetek, teď už si myslí, že znovu nikdo neprijde a neřeší to. Svoji situaci řeší pouze, když je nejhůř, a to s občanským sdružením Naděje a společností Člověk v tísni. Má snahu domluvit se na splátkách a posečkání s platbou alespoň do března, kdy bude její partner opět zaměstnán. Největší dluh má u společnosti ESSOX, žádnou smlouvu nečetla. Velká překážka je pro ní i partner, který jí radí, ať nic neřeší a neplatí.

RESPONDENT č. 8

Věk 29 let (1981), žena

Oblasti, kde dluží: nebankovní úvěry (Provident, Profi Credit), mobilní operátoři (Mobil Com – UFON), energetické společnosti (E.ON), bydlení. Snažila se splácet úvěr u Profi Creditu, ale splátka 2000 Kč je na ni příliš vysoká, první půjčka byla neopodstatněná, další si brala, aby mohla uhradit dluhy, i partnerovo. Dostala se i do prodlení s úhradou nájmu, tak přišla o příspěvek na bydlení. Upřednostnila bydlení, zbývají uhradit poplatky z prodlení. Ale ze společnosti Profi Credit jí přišlo hned, že porušila smlouvu a nyní se její dlužná částka ztrojnásobila. Největší strach má z exekutorů, z Profi Creditu jí posílají pořád výhrušné dopisy, že je dlužník a že jí vylepí. Tak se snaží splácet, ale je na mateřské, má tři děti a je samoživitelka. Na jídlo jí dává peníze její tchyně. Zvažuje možnost přivydělat si domácími pracemi. Svojí situaci řeší s občanskou poradnou Inkano a s občanským sdružením Naděje.

RESPONDENT č. 9

Věk 29 let (1981), muž

Oblasti, kde dluží: nebankovní úvěry (Fast Finance), pokuty od policie, dluh za pobyt ve vězení. Celkem má tři exekuce, ale neví, co by mu mohlo do budoucna ještě přijít. Jako mladý nic neřešil a vzal si půjčku pouze proto, že chtěl peníze, ale nebylo to důležité. Některé dluhy má i 8 let staré. Se svojí partnerkou má malé dítě. Jeho dluhy začaly vycházet najevo až po narození syna, tak dochází často k partnerským neshodám. Vztahy jsou napjaté i v rodině, rodiče partnerky nechtěli, aby měl u nich trvalé bydliště, protože měli strach, že přijdou exekutoři. Takže si našli svůj podnájem. Snaží se dodržovat splátkové kalendáře, ale v době, kdy není zaměstnán, má problémy platit nájem. Hodně se spoléhá na partnerčina otce, který jim pomáhá, ale je to jen v letních měsících, když podniká a má dostatek financí. S exekutory je ztížené jednání, nechtějí komunikovat. Nechce

nic řešit a žádné dokumenty nečte. Jeho partnerka se snaží dluhy řešit převážně za něj a to za pomoci občanského sdružení Naděje nebo společnosti Člověk v tísni.

RESPONDENT č. 10

Věk 28 let (1982), žena

Oblasti, kde dluží: bankovní úvěry, energetické společnosti (E.ON), bydlení, někomu ze známých, poplatků za hospitalizaci v nemocnici. Dluhy jsou z loňského roku, kdy partner přišel o zaměstnání, tak přestali zvládat platit nájem, proto si vzali i půjčky v bance a i od známých si půjčují – hlavně peníze na jídlo. Partner pracuje pouze v sezónních měsících, jinak ne a tím se dostávají do problémů. Mají tři děti, v září respondentce skončila mateřská dovolená a ještě nesehnala zaměstnání. Má neustálý strach o bydlení, jelikož se dostala z holobytů do nájemního bytu od města a nechtěla by o něj přijít. Snaží se to doplácet, s domovní a bytovou správou komunikuje, žádá o splátkové kalendáře, ale pokud nezaplatí, tak jí neprodlouží smlouvu a nebude moci žádat o příspěvek na bydlení, který by jí pomohl. Pokud nerozumí dopisům, tak svojí situaci řeší s občanským sdružením Naděje a se společností Člověk v tísni.

ANALÝZA ROZHOVORŮ S KLIENTY **(KONTROLNÍ VZOREK)**

RESPONDENT č. 1

Věk 67 let (1943), muž

Oblasti, kde dluží: bankovní (Česká spořitelna) a nebankovní úvěry (Home Credit, Provident Financial, CETELEM), mobilní operátoři (T-Mobile), energetické společnosti, bydlení, soudní poplatky. Dluhy jsou převážně více jak dva roky staré.

Má tři exekuce, T-Mobile předali pohledávku společnosti M.B.A. Finance, která vymáhá dluhy. Dluh, který má na nájmu, by měl mít v únoru zaplacen. Pobírá invalidní důchod, tak se snaží občas své závazky z důchodu hradit. Situaci spíše neřeší, myslí si, že to nějak dopadne, protože exekutoři mu nic vzít nemohou. Nejvíce se snaží dořešit dlužné částky na nájmu. Jeho partnerka má také dluhy, jeho děti už jsou soběstačné a nestýkají se s ním. Situaci se snaží řešit za pomoci občanského sdružení Naděje, ale to hlavně kvůli bydlení. Od svého známého dostal tip na společnost Asterie, která slibuje oddlužení, smlouvu si nepřečetl. Přišel až s vysvětlením od České spořitelny, jak tato společnost vůbec funguje: uvrhne klienty do hlubších finančních problémů – splátky úvěrů nejsou hrazeny řádně a včas, klienti na sebe berou další závazek v podobě odměny pro společnost Asterie, která je hrazena vždy a v plné výši a teprve zbývající částka má být přerozdělena mezi věřitele. Česká spořitelna považuje za neetické označovat nabízené služby jako „oddlužení“ neboť jsou klienti uváděni v omyl, že se jedná o legální zproštění se dluhů dle insolvenčního zákona.

RESPONDENT č. 2

Věk 64 let (1946), muž

Oblasti, kde dluží: bankovní (GE Money, Česká spořitelna) a nebankovní (ESSOX, Beneficial Finance, Home Credit, CETELEM, Profi Credit) úvěry, mobilní operátoři (T-Mobile), energetické společnosti (E.ON) a televizní přijímač (UPC Direct). Některé dluhy jsou i 5 let staré, U ESSOXU měl auto na leasing, které už mu zabavili. Celková výše jeho dlužných částek je cca 430 tisíc. Do dluhové pasti se dostal v době, když přišel o zaměstnání a nezvládal splácet všechny své závazky, i poté když mu exekutor zablokoval účet. Něco splácí pomocí splátkových kalendářů, pobírá invalidní důchod. Dluhy mají vliv na manželství, vztah mezi ním a manželkou je napjatý. Děti jsou soběstačné. Spoléhá se na manželku, protože dluhy řeší společně, snažili se komunikovat se společnostmi, kdykoliv jim něco přišlo, aby vše pochopili. Největší problém

vznikl, když mu zabavili auto, protože špatně chodí a z vesnice do města mu autobusy dobře nejezdí a on potřebuje často jezdit k doktorům. Má špatné zkušenosti s nebankovními společnostmi, protože jejich zaměstnanci chodí domů nebo telefonují a vyhrožují, že musí okamžitě zaplatit jinak přijde exekutor.

V lednu 2010 si podal žádost ke krajskému soudu o insolvenční řízení.

RESPONDENT č. 3

Věk 49 let (1961), žena

Oblasti, kde dluží: bankovní (ČSOB, GE Money) a nebankovní (SMART Capital, Provident Financial, Home Credit, Cetelem) úvěry, pojištění (životní – AXA pojišťovna, úrazové – Česká pojišťovna). Má jednu exekuci u společnosti CETELEM. Celková výše dluhů je cca 200 tisíc. Se společnostmi komunikovala, i když nezvládala placení splátkových kalendářů, je schopná porozumět dopisům, které jí pošlou ze společností, nebo se jich alespoň doptává. Chodí do zaměstnání, ale plat není vysoký, takže skoro nic neplatila a nezvládnutí placení jedné půjčky řešila jinou půjčkou. Momentálně se léčí u psychiatra, finanční situace je pro ní náročná. Žije sama s manželem, dluhy jsou příčinou jejich neshod. Situaci se snaží řešit pomocí občanského sdružení Naděje a občanské poradny Inkano. Došla k osobnímu bankrotu, který probíhá od února 2010.

RESPONDENT č. 4

Věk 40 let (1970), žena

Oblasti, kde dluží: bydlení. Od roku 2009 dluží na nájmu, nyní jí hrozí vystěhování. Její finanční situaci by pomohlo, když by její bývalý manžel začal platit povinné výživné, proto se obrátí s touto záležitostí na soud. Má tři děti a je samoživitelka. Dluh se snaží řešit z dávek státní sociální podpory, protože je nezaměstnaná. Chtěla by si najít alespoň zaměstnání na částečný úvazek.

Splátkový kalendář už nepřichází v úvahu a finance na úhradu celé dlužné částky nemá, tak je i smířená, že ji vystěhují. Podala si žádost o ubytování v městských bytech pro neplatiče a dluh na nájmu chce uhradit formou splátkového kalendáře.

RESPONDENT č. 5

Věk 28 let (1982), muž

Oblasti, kde dluží: bankovní a nebankovní úvěry (kreditní karta AURA), mobilní operátoři (O2), alimenty, zdravotní pojištění (VZP), soudní poplatky. Kvůli dluhům ho rodiče vyhodili z bytu. Nyní přespává u své známé. Má jedno dítě, ale nežije s ním ani s partnerkou. Svojí situaci řeší v občanském sdružení Naděje a v organizaci Mesada. Snaží se sám komunikovat s věřiteli, žádat o splátkové kalendáře, je schopný porozumět dopisům, které mu posílají. Snaží se najít zaměstnání, aby měl dostatek financí a mohl hledat nějaké bydlení v podnájmu a pak začít i splácet své závazky. Nyní je v evidenci úřadu práce, ale nemá vyměřenou podporu v nezaměstnanosti, protože mu bývalý zaměstnavatel ještě neposlal zápočtový list a evidenční list důchodového pojištění.

Celá jeho situace vznikla, když se před dvěma roky rozhodl odcestovat do zahraničí přes agenturu, která slibovala vysoký výdělek, byl to ale podvod.

VYHODNOCENÍ VÝZKUMNÝCH OTÁZEK

B. Jakou měrou se na zadluženosti podílí klienti sami?

C. Má vliv na sociální propad rodiny konzumní styl života a způsob přemýšlení této specifické klientely?

Klíčová otázka: Z jakého důvodu jim vznikl dluh? Respondenti odpovídali následovně:

- **VÝZKUMNÝ SOUBOR**

7 z 10 respondentů dluh nesplácelo, protože si myslelo, že to nějak dopadne a že jim nic nehrozí, dokud nepřišla exekuce.

8 z 10 respondentů uzavřelo úvěr, i když nutně finance nepotřebovalo, šlo např. o vybavení bytu. Další půjčky si poté brali na úhradu dluhů.

Žádný z respondentů si smlouvu nikde nepřečetl, nerozuměl ani tomu, o kolik přeplatí půjčenou částku, jaké sankce mu hrozí při porušení smlouvy, a ani následným dopisům, které mu chodily.

Klienti si z části mohou za své dluhy z důvodů, že jsou zvyklí žít v přítomnosti a nemyslet na budoucnost. Své potřeby řeší teď a tady, proto o následcích svých činů nepřemýšlí. Mají nedostatek financí, dluhy jim narůstají, a přesto si koupí zbytečně drahou televizi s domácím kinem nebo si pořídí auto na leasing. Když se dostanou do dluhové pasti a „lepší“ půjčku dalšími půjčkami, tak se dostávají i do prodlení s placením nájmu, elektřiny a dalších důležitých plateb. Následně dochází v mnoha případech k vystěhovávání z městských bytů do domu pro neplatiče a poté se mohou dostat i do holobytů. V sociálním vyloučení žijí v rodinách dětí, které později v budoucím životě kopírují zvyky svých rodičů.

- **KONTROLNÍ SOUBOR**

2 z 5 *respondentů* dluh nespláceli, protože si mysleli, že to nějak dopadne a že jim nic nehrozí, dokud nepřišla exekuce.

3 z 5 *respondentů* uzavřeli úvěr, i když nutně finance nepotřebovali, šlo např. o vybavení bytu. Další půjčky si poté brali na úhradu dluhů.

2 z 5 *respondentů* si smlouvu nikde nepřečetli, nerozuměli tomu, o kolik přeplatí půjčenou částku, jaké sankce jim hrozí při porušení smlouvy, a ani následným dopisům, které jim chodily.

POROVNÁNÍ VÝZKUMNÉHO A KONTROLNÍHO VZORKU

Největší rozdíl je v tom, že klienty z majority se oproti Romům snaží svoje dluhy řešit, nemyslí si, že jim nic nehrozí, pokud nebudou splácet. Situaci se snaží řešit a komunikovat sami se společnostmi. Pokud nerozumí dopisům, které chodí ze společností, kde mají dluhy, tak se snaží buď komunikovat přímo s tou danou společností nebo se obrátí na nějakou organizaci. Stejně je to, že pokud si vezmou na něco jednu půjčku, následně pak když nezvládají splácet, tak si berou další a dostanou se do začarovaného kruhu.

7. 2 Rozhovory se sociálními pracovníky

ANALÝZA ROZHOVORŮ

NADĚJE o.s.

1) Jaký máte okruh osob?

- Osoby ohrožené soc. vyloučením nebo osoby soc. vyloučené, osoby ohrožené ztrátou bydlení a předlužeností

2) Oblasti problémů, se kterými se na Vás lidé obracejí?

- Hrozba ztráty bydlení, dluhová past a předluženost, pomoc při vyřizování osobních záležitostí na úradech a institucích, pomoc klientům při jednání s Policií ČR a Městskou policií, pomoc při jednání se školami, řešení vztahů v rodině.

3) Jaké máte postupy práce (metody prevence), abyste zabránili sociálnímu vyloučení?

- Vyhledávání osob ohrožených ztrátou bydlení a zadlužených lidí v rámci terénní práce. Osobní návštěvy rodin v ohrožených lokalitách. Osobní jednání s klientem, společné plánování způsobu řešení situace a spolupráce na dosažení cílů. Přehodnocování splněných dílčích cílů a ověřování účinnosti zvolených postupů. Navázání důvěry ve vztahu klient – pracovník.

4) Jaký má, podle Vás, vliv zadluženosti rodičů na jejich děti?

- Děti kopírují modely svých rodičů, to má velký vliv na jejich budoucí způsob života. V rodinách, kde je velká zadluženost, je vypjatá situace a je na ně vyvíjena psychická zátěž. Hledání viníka, odpovědnosti u někoho jiného („oni za to můžou“) → zkreslení pohledu dětí na skutečnost. Velký význam má na děti ztráta bydlení a častá změna bydlení. Sociální situace se odráží na docházce do školy,

velkou roli hraje vzdálenost (dítě do školy nedojde), rodiče kladou důraz na dluhy a finanční otázku než na vzdělání dětí. Děti nepokračují po základní škole ve vzdělání, nejdou na učiliště nebo SŠ, jdou na úřad práce, aby poté mohly přinést peníze domů a rodiče do nich nemuseli investovat. Vznik psychopatologických jevů (drogy, gamblerství, ...)

5) Co si myslíte, že by mohlo pomoci při sociálním začleňování Vašich klientů?

- Změna legislativy, ať už ve vztahu k exekucím; společnostem, které poskytují půjčky, mobilním operátorům, větší ochrana před jednáním společností, které manipulují a zneužívají nízkého právního povědomí této skupiny obyvatelstva. Důsledné dodržování systému postupného bydlení (klasický nájemní byt, sociální byt, holobyt, event. ubytovna; s možností návratu systémem zpět), které je ošetřené sociální službou.

6) Do jaké míry se daří sociální začleňování díky Vaší pomoci?

- Začleňování se daří pomalu, díky dlouhodobě zaběhnutému životnímu stylu rodiny. Je to obtížný a dlouhodobý proces, rodiny se dostávají do hlubšího propadu díky předluženosti, průběžným ztrátám bydlení. Je velký nedostatek zodpovědnosti rodičů vůči dětem.

Díky poskytovaným sociálním službám se daří vnést určitý systém do řešení problémů, často se za pomoci pracovníků odkryjí skutečnosti, které si dosud klient neuvědomoval a nepřipouštěl. Tato pozice umožňuje začátek aktivní práce na změně. Už samotné rozhodnutí pro změnu je pozitivním krokem k začlenění. Důvěra, která je budována mezi pracovníky a klienty se pozitivně odráží na další práci s dětmi v rámci NZDM a umožňuje intenzivněji pracovat s dětmi a působit na ně preventivně.

7) Máte nějakou podporu např. města nebo kraje?

- Město – finanční podpora, umožnění využívání prostor ve vlastnictví města.
- Kraj – finanční podpora, umožnění prezentace osvěty – metodická pomoc

pracovníkům ostatních organizací, zajišťuje předávání informací; poměrně dobrá spolupráce.

INKANO o.s.

1) Jakou máte cílovou skupinu?

- Osoby, které se ocitly v nepříznivé životní situaci, bez omezení věku.

2) Oblasti problémů, se kterými se na Vás lidé obracejí?

- Rodinná problematika, pracovní právo, majetkové vztahy, veřejná správa, soudnictví, finanční problematika apod. Poskytujeme poradenství ve všech oblastech.

3) Jaké máte postupy práce (metody prevence), abyste zabránili sociálnímu vyloučení?

- Poskytování poradenství, v současné době navštěvujeme část klientů v rodinách.

4) Jaký má, podle Vás, vliv zadluženosti rodičů na jejich děti?

- Vliv zadluženosti rodičů na děti je velký, nemohou někdy dětem zajistit základní potřeby.

5) Co si myslíte, že by mohlo pomoci při sociálním začleňování Vašich klientů?

- Více informací, které budou ochotni klienti akceptovat.

6) Do jaké míry se daří sociální začleňování díky Vaší pomoci?

- Z části.

7) Máte nějakou podporu např. města nebo kraje?

- Finanční podpora města, v současné době podán projekt na podporu ze strany kraje.

ČLOVĚK V TÍSNI o.p.s.

1) Jakou máte cílovou skupinu?

- Sociálně znevýhodnění, většinou Romové ve vyloučených lokalitách – sociální pomoc ale poskytována i Neromům.

2) Oblasti problémů, se kterými se na Vás lidé obracejí?

- Dluhy na nájemním bydlení a u úvěrových společností, zdravotní problémy a s tím spojené zařizování na úradech, občanství, školy (možnost získat příspěvky).

3) Jaké máte postupy práce (metody prevence), abyste zabránili sociálnímu vyloučení?

- Klient přijde sám do kanceláře. Další možností je, že v rámci terénní práce se vyhledávají klienti na základě kontaktů z úřadů (např. domovní a bytová správa) nebo jiné organizace. Pokud je potřeba, tak doprovázím klienty do různých institucí, i úředníci vítají spolupráci. Kalkul majority – nemám na to, tak si to nekoupím. Rom – nesleví ze svého komfortu a koupí si vše, i když si musí půjčit. Situaci často neřeší a dluhy narůstají.

Je nízké právní povědomí romské komunity. Je potřeba na ně působit, motivovat je, aby si věci zařizovali sami; vidí, jak je to složité, než když na někoho převedou svojí zodpovědnost.

Spolupráce s domovní a bytovou správou – dluhy na nájmu, snažit se řešit, aby se zabránilo vystěhování.

4) Jaký má, podle Vás, vliv zadluženosti rodičů na jejich děti?

- Sociální propad romské komunity. Generace po roce 1989 nezná práci. Hodně Romů chce pracovat, aby si mohli splácet dluhy. Chybí ale vzdělání, mohou dělat „horší“ práce. Hrozné jsou zimní měsíce, kdy není práce. Pokud Romové ztratí pracovní návyky, tak jsou apatičtí ke všemu. Děti, které za nic nemůžou, tím trpí a strádají nejvíce.

5) Co si myslíte, že by mohlo pomoci při sociálním začleňování Vašich klientů?

- Pokud bude zaměstnání, tak se vyřeší půlka problémů. Pokud chodí rodiče do práce, děti do školy, tak získají povědomí o zodpovědnosti. Nechci je omlouvat, protože jsem také Rom, ale Romové nemají vzdělání, tak nemají práci. Dříve měli práci, ale po roce 1989 se stát nestaral o pracovní trh a přišlo hodně cizinců (Ukrajinci, Moldavané, ...).

Děti navazují na zvyky svých rodičů, proto je potřeba působit na děti pozitivně už od dětství.

6) Do jaké míry se daří sociální začleňování díky Vaší pomoci?

- Romové nepovažují vzdělání za vklad do života. Je důležitá motivace klientů a úkolování, aby si platili nájem a aby je nepotkávali exekuce. Musí si uvědomovat, že je důležité zaměstnání, „neměl bych se mít lépe, když nepracuji“.

7) Máte nějakou podporu např. města nebo kraje?

- S městem je dobrá spolupráce. Nechce dělat z Romů neplatiče, ale všem nelze pomoci. Není problém ani obrátit se na Jihočeský kraj, na hejtmana. Podpora velká ze všech stran.

VYHODNOCENÍ VÝZKUMNÝCH OTÁZEK

D. Jaký vliv má na děti zadluženost rodičů?

Všichni respondenti se shodli, že zadluženost má velký vliv na děti, které za nic nemohou a strádají. Nejhorší je, pokud dojde ke ztrátě bydlení.

Děti kopírují zvyky svých rodičů, vzdělání pro ně není důležité, neuvědomují si, že díky tomu mají následně malé šance sehnat zaměstnání. A v budoucnosti začínají vznikat dluhy.

E. Co může ovlivnit sociální pracovník?

Všichni respondenti využívají terénní práci.

Lze tak vyhledávat osoby ohrožené ztrátou bydlení a zadlužených lidí a v některých případech je to i jedna z možností jak zabránit hrozící krizové situaci.

Pomoci při jednání na úřadech a motivovat klienty ke změně, aby se především snažili plnit si své závazky (např., že musí platit nájem).

SHRNUTÍ PRÁCE

- Zmapování důvodů zadlužení Romů:

DŮVOD DLUHŮ	ODŮVODNĚNÍ
Konzumní styl života	V mnoha případech nejde jen o to, aby se uspokojily základní lidské potřeby. Dochází ke konzumnímu chování, které vede k neopodstatněné spotřebě a nákupu nadstandardních věcí (příliš drahé auto, plazmová televize a domácí kino, počítače atd.). Tento způsob života tak vede k bezdůvodnému zadlužování.
Nízké právní povědomí	Nerozumí smlouvám, které uzavírají s úvěrovými společnostmi. Nedokáží pochopit, jaké dopady by mohly být, když půjčky nesplácí. Nejsou schopni komunikovat se společnostmi, ani s jinými institucemi (např. exekutorské kanceláře, soudy atd.).
Zkreslené vyhodnocení situace	Nejsou schopni reálně vyhodnocovat vzniklé situace. Myslí si, že když nic nebudou řešit, tak se nic nestane.

- V tabulce jsou metody prevence využívány sociálními pracovníky, aby se snažili zabránit hlubšímu sociálnímu propadu a ještě návrh dalších metod, které by mohli začít využívat:

→ vyústění pro praxi, jak je možno tuto skutečnost řešit:

CO DĚLAT	VYSVĚTLENÍ
<p>Terénní sociální práce</p>	<p>Terénní sociální pracovníci by měli poskytovat sociální a právní poradenství v sociálně vyloučených lokalitách nebo těm, kteří jsou sociálním vyloučením ohroženi. Cílem je předcházení problémovým situacím. Je to dlouhodobá práce, úspěchem je i stabilizace klienta v jeho životní situaci.</p>
<p>Motivace k vlastní zodpovědnosti</p>	<p>Klient by se měl spolupodílet na řešení svojí situace, aby si uvědomil, že pokud nebude nic dělat a spoléhat se na to, že se mu nemůže nic stát, tak to může vést i ke krizové situaci (např. velké dluhy → ztráta bydlení). Proto by měl být klient veden, aby přijal odpovědnost za placení svých závazků.</p>
<p>Finanční gramotnost (mohli by využívat)</p>	<p>Zvyšování znalostí, dovedností a hodnotových postojů nezbytných k tomu, aby byla schopnost finančně zabezpečit sebe a svou rodinu.</p>

<p style="text-align: center;">Hospodaření s penězi</p>	<p>Dělat finanční analýzu domácnosti (příjmy a výdaje); na základě toho se učit, jakým způsobem by se dalo ušetřit.</p>
<p style="text-align: center;">Osvěta (mohli by dělat)</p>	<p>Začít s přednáškami pro žáky ZŠ a SŠ – cílem zvýšit znalosti v oblasti rodinných rozpočtů, půjček.</p>

7.3 DISKUSE

Dle výzkumných otázek (**B.** Jakou měrou se na zadluženosti podílí klienti sami? a **C.** Má vliv na sociální propad rodiny konzumní styl života a způsob přemýšlení této specifické klientely?) při rozhovorech s klienty vyplynulo, že: **7 z 10 respondentů** dluh nesplácelo, protože si myslelo, že to nějak dopadne a že jim nic nehrozí, dokud nepřišla exekuce. **8 z 10 respondentů** uzavřelo úvěr, i když nutně finance nepotřebovalo, šlo např. o vybavení bytu. Další půjčky si poté brali na úhradu dluhů. *Smlouvu o půjčce si žádný z respondentů nepřečetl*, nerozuměli tomu, o kolik přeplatí půjčenou částku, jaké sankce jim hrozí při porušení smlouvy, ani následným dopisům, které jim přicházely. Pro respondenty je nevýhodou to, že uvěří vždy tomu, co je řečeno v reklamách, neboť na ně tyto reklamy působí důvěryhodně. A již si pak nezjišťují další podrobné informace.

Konzumním způsobem života, kterým se snaží přiblížit majoritě, si vlastně přispívají ke svým dluhům, nebo alespoň většina z nich. Je otázkou z jakého důvodu se snaží přiblížit právě touto cestou? Neměla by proto majorita na ně působit jiným způsobem? Romové jsou zvyklí žít přítomností a neřeší budoucnost. Takže pokud mají možnost něco mít teď hned, tak si to pořídí. Má to souvislost i s tím, že si vezmou půjčku u úvěrové společnosti, ale neřeší jestli budou moci v budoucnosti dlužnou částku splácet.

Oproti tomu největším rozdílem v kontrolním vzorku rozhovorů bylo, že klienti nežijí v sociálním vyloučení. Proto se nabízí další věc a to, že by se mělo zvýšit působení vyškolených pracovníků v rodinách, které žijí v sociálním vyloučení nebo jim bezprostředně vyloučení hrozí. Prevence je určitě důležitá a to jsem měla možnosti zjistit nejen z výsledků rozhovorů se sociálními pracovníky, ale ke stejným závěrům se dojde i v literatuře o terénní sociální práci. Stát by měl působit na společnost, aby se předcházelo vzniku nových sociálně vyloučených lokalit. Město Písek sice není v Gabalově analýze romských sociálně vyloučených lokalit, ale splňuje podstatné znaky.

Další rozdíl výzkumného vzorku byl ten, že klienti se snaží svoje dluhy řešit, nemyslí si, že jim nic nehrozí, pokud nebudou splácet. Situaci se snaží řešit a komunikovat sami se společnostmi. Pokud nerozumí dopisům, které chodí ze

společností, tak se snaží buď komunikovat přímo s tou danou společností, nebo se obrátí na nějakou organizaci. Stejně je to, že pokud si vezmou na něco jednu půjčku a následně ji nezvládají splácet, tak si berou další a další a dostávají se tak do začarovaného kruhu, kdy nejsou schopni dostát ani jednomu ze svých závazků a dluhy se navyšují. Z rozhovorů vyplynuly další postřehy, např. že první půjčku ze začátku někteří i spláceli, ale pak přestali zvládat a lepší se půjčka půjčkou a dochází k začarovanému kruhu. Žádné dokumenty (smlouvy, upomínky, dopisu od soudů a exekutorů atd.) si většinou neschovávají. Jde převážně o staré záležitosti, mnohdy i několik let svojí situaci neřeší a často chodí pozdě (př. přijde jim nějaká upomínka, soudní rozhodnutí, atd. – mají určenou lhůtu, kdy mohou reagovat a oni přijdou nejčastěji až po této lhůtě). Hřeší na to: „co se mi může stát?“, protože nic nemám a exekutor mi nic nemůže vzít“. Dost často dopis s pruhem neotevřou nebo vyhodí do koše a tím pro ně problém „zmizí“...Podle mě, právě z těchto všech důvodů je potřeba jim předávat pravdivé informace a zvyšovat u nich právní povědomí. I ze svých zkušeností vím, že jde o dlouhodobou spolupráci. Postupně se dozvídáme o všech dluzích, poprvé přijdou „jen“ kvůli jednomu dluhu. Nejsou si schopni uvědomit, z jakého důvodu mají exekuci, nebo zda jim ještě nějaká bude hrozit.

Dle výzkumných otázek (**D.** Jaký vliv má na děti zadluženost rodičů? a **E.** Co může ovlivnit sociální pracovník?) při rozhovorech se sociálními pracovníky vyplynulo to, že **všichni respondenti** se shodli na skutečnosti, že zadluženost má velký vliv na děti, které za nic nemohou a strádají. Nejhorší je, pokud dojde ke ztrátě bydlení. Děti kopírují zvyky svých rodičů, vzdělání není důležité, potom je ale malá šance sehnat zaměstnání. Protože ženy mají brzy děti, mají nízké nebo pouze základní vzdělání. A začínají vznikat a narůstat dluhy. Zde se rozchází literatura s tím, co jsem zjistila z praxe. Matoušek zmiňuje, že Romové jsou výrazně patriarchální rodina (**Matoušek, O. Rodina jako instituce a vztahová síť, s. 126**), ale skoro ve všech případech řeší problémy ženy.

Všichni respondenti z vybraných organizací se také shodli na tom, že využívají terénní práci. Lze tak vyhledávat osoby ohrožené ztrátou bydlení a zadlužených lidí a v některých případech je to i jedna z možností, jak zabránit

hrozící krizové situaci. Důležité je hlavně pomoci klientům při jednání na úřadech a motivovat je ke změně.

Změna to bude ovšem těžká. Nejčastěji se u nich vyskytuje práce „na černo“, odůvodňují to tím, že pokud budou zaměstnání oficiálně, tak jim exekutor půjde po mzdě a jim nezůstane moc peněz. Jde o to, že dochází k zvyšování nájmů, oni mají dluhy, tak nezvládají ani platit nájem. A co dál? Mají možnost jít do azylových domů, po nich je ale velká poptávka a je to pouze krátkodobé řešení. Bude to mít za následek nárůst bezdomovectví? I zde by podle mě byla potřeba, aby zasáhl stát. Nejlepší by bylo vytvořit více sociálních bytů, právě pro osoby, které jsou v tíživé sociální situaci a nejsou schopni platit nájem a služby za běžný byt.

Velmi palčivá je výzkumná otázka: **A.** Jakou měrou se na zadluženosti Romů podílí společnost? Určitě nejsem jediná, kdo si myslí, že je potřeba změnit legislativu, už se o tom hodně mluví. Nebankovní společnosti nikdo nespravuje, půjčují peníze za vysoké RPSN. Pokud dojde k rozhodčímu řízení, tak společnosti mají spřízněné právníky. Jde o to, jestli stát chce nějakou změnu? Stát může podporovat úvěrové společnosti z důvodu podpory podnikání.

Velmi alarmující je i fakt, že se splácí dlužné částky ze sociálních dávek, takže ani nejsou určeny na to, k čemu jsou vypláceny, např. přídatky na děti, takže opět děti situací svých rodičů strádají. Proto si myslím, že stát pokud tady povolil fungování nebankovních společností, tak by měl dohlédnout na to, aby tyto společnosti půjčovali opravdu jen těm, kteří jsou zaměstnaní a budou moci splátky pravidelně platit.

Další podstatnou věcí je osobní bankrot. Kdo na něj však dosáhne? Romové většinou ne, protože nemají dostatečný příjem. Vystává otázka, nebyla by lepší nějaká změna?

Kolem dluhů se vede hodně diskusí a vystávají mnohé otázky. Je to z důvodů, že je toto téma aktuální a do budoucna rozhodně stále bude. Lidé dluží velké sumy peněz, ale kdo jim v tom jde příkladem? Vždyť občané České republiky vidí, jak politici neustále zadlužují náš stát. Tak kde by se měla zjednat náprava? Rozhodně je to „běh na dlouhou trať“.

ZÁVĚR

Ve své práci jsem se pokusila zmapovat, jak to mají Romové, kdo z jakého důvodu dluží, na co si půjčují. Šlo o to, zjistit jakou měrou se na tom podílí jejich způsob života a jakou měrou se na tom podílí společnost vzhledem k tomu, že stát dovolí fungování nebankovních společností. A také jaké možnosti má sociální pracovník, aby zabránil ještě hlubšímu sociálnímu propadu Romů, neboť život v sociálním vyloučení má negativní vliv na děti.

Z rozhovorů s klienty vyplynulo, že v mnoha případech nešlo jen o to, aby se uspokojily základní lidské potřeby. Na vině je konzumní chování, které vedlo k neopodstatněné spotřebě a nákupu nadstandardních věcí (příliš drahé auto, plazmová televize a domácí kino, počítače atd.). Tento způsob života je poté příčinou bezdůvodného zadlužování. Když narůstá výše dluhů, tak už nezvládají platit ani běžné závazky, jako jsou například poplatky spojené s užíváním bytu. Problémem bylo i to, že pokud uzavírali smlouvy s úvěrovými společnostmi, tak nerozuměli tomu, co podepisovali. Nedokáží pochopit, jaké dopady by mohlo být to, když půjčky nesplácí. Nejsou schopni komunikovat se společnostmi, ani s jinými institucemi (např. exekutorské kanceláře, soudy atd.). Za to může nízké právní povědomí. Vyhodnocují zkresleně vzniklé situace. Myslí si, že když nebudou nic řešit, tak se nic nestane.

Z rozhovorů se sociálními pracovníky vyplynulo, že využívají ve velké míře terénní sociální práci. Kontaktují Romy, kteří jsou v sociálním vyloučení nebo jim bezprostředně hrozí. Cílem je předcházení problémovým situacím. Je to dlouhodobá práce, úspěchem je proto z velké části stabilizace klienta v jeho životní situaci. Pracovníci motivují klienty k vlastní zodpovědnosti – snaží se, aby se klienti ve velké míře spolupodíleli na řešení svojí situace, aby si uvědomili, že pokud nebudou nic dělat a spoléhat se na to, že se jim nemůže nic stát, tak to může vést i ke krizové situaci (např. velké dluhy → ztráta bydlení). Proto by měli být klienti vedeni, aby přijali odpovědnost za placení svých závazků.

Stát by měl změnit legislativu, co se týče fungování nebankovních společností. Řešením je také zvyšování finanční gramotnosti, aby lidé měli

znalosti, dovednosti a hodnotové postoje nezbytné k tomu, aby byli schopni finančně zabezpečit sebe a svou rodinu. Další možností je učit je hospodařit s penězi, to znamená dělat finanční analýzu domácnosti (příjmy a výdaje) a na základě toho zvažovat, jakým způsobem by se dalo ušetřit. Vše by mělo začít osvětou tím, že se pro žáky ZŠ a SŠ budou dělat přednášky, jejichž cílem bude zvýšit znalosti v oblasti rodinných rozpočtů a půjček. To je dobrý vklad do budoucího života.

Přínos této práce je v poukázání na důvodech zadluženosti Romů a to nejen z jejich strany, ale i ze strany společnosti. Jako příklad pro dobrou praxi může sloužit tabulku, kde jsou metody prevence sociálních pracovníků.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

1. *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti.* **Gabal Analysis & Consulting, 2006** [online]. MPSV [cit. 1.2.2010]. Dostupné na [www: < http://www.mpsv.cz/files/clanky/3043/Analyza_romskych_lokalit.pdf >](http://www.mpsv.cz/files/clanky/3043/Analyza_romskych_lokalit.pdf).
2. **Anzenbacher, A.** *Úvod do etiky.* První vydání. **Praha: Zvon, 1994.** ISBN: 80-7113-111-3, s. 292.
3. **Asociace občanských poraden.** *Jak se neutopit v dlužích.* Informační leták.
4. **Asociace občanských poraden.** [online]. © 1998 AOP [cit. 7. 3. 2010]. Dostupné na [www: < http://dluhy.obcanskeporadny.cz/ >](http://dluhy.obcanskeporadny.cz/).
5. **Balvín, J.** *Filozofie výchovy a metody výuky romského žáka.* Vydání první. **Praha: Nakladatelství RADIX, spol. s.r.o., 2008.** ISBN 978-80-86031-83-5, s. 256.
6. **Bartoloměj, D.** *Dějiny Romů.* 1.vyd. Olomouc: Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 1994. ISBN 80-7067-395-8, s. 199.
7. **Bílý, J.** *Základy etiky, estetiky a religionistiky.* Vydání 1. **Praha: EUROLEX BOHEMIA s.r.o., 2005.** ISBN 80-86861-21-X, s. 170.
8. **Bouzek, J.** *Jak se domluvit s jinými? Úvod do mezikulturní komunikace.* Vydání 1. **Praha: Nakladatelství TRITON, 2008.** ISBN 978-80-7387-043-0, s. 175.
9. *České domácnosti dluží bilion.* [online] © Český statistický úřad, 2010 [cit. 7. 3. 2010]. Dostupné na [www: <http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/ckta120310.doc >](http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/ckta120310.doc).

10. **Český statistický úřad.** *Charakteristika jihočeského kraje* [online]. ČSÚ©2010 [cit.30.1.2010]. Dostupné na www: <<http://www.cbudejovice.czso.cz/xc/edicniplan.nsf/tab/7F004B13E1>>.
11. **Člověk v tísni, o.p.s.** *Dluhová problematika*. Informační brožura. **Dodatek k 1. vydání. ISBN: 978-80-86961-28-6, s. 111.**
12. **Člověk v tísni, o.p.s.** *Jak vzniká sociální vyloučení*. [online]. ©2006 Člověk v tísni, o.p.s. [cit. 1.2.2010]. Dostupné na www: <<http://www.clovekvtisni.cz/index2.php?id=217>>.
13. **Člověk v tísni, o.p.s.** *Sociálně vyloučené lokality*. [online]. ©2006 Člověk v tísni, o.p.s. [cit. 1.2.2010]. Dostupné na www: <<http://www.clovekvtisni.cz/index2.php?id=216>>.
14. **Člověk v tísni, o.p.s.** *Sociální vyloučení*. [online]. ©2006 Člověk v tísni, o.p.s. [cit. 1.2.2010]. Dostupné na www: <<http://www.clovekvtisni.cz/index2.php?id=119>>.
15. **Člověk v tísni, o.p.s.** *Terénní sociální práce*. [online]. ©2006 Člověk v tísni, o.p.s. [cit. 1.2.2010]. Dostupné na www: <<http://www.clovekvtisni.cz/index2.php?id=234>>.
16. **Davidová, E.** *Změny v bydlení ovlivnily změny v životním stylu in et al. Romové: bydlení, soužití*. Vyd. 1. **Praha: Socioklub, 2000. ISBN 80-902260-8-6b, s. 126.**
17. **Diatka, C.** *O etice a hodnotách*. **Vydání první. Nitra: Univerzita Konstantina Filozofa v Nitre, Filozofická fakulta, 2005. ISBN 80-8050-822-4, s. 158.**

18. *Encyklopedie Wikipedia - Consumerism* [online]. **Wikipedia® is a registered trademark of the Wikimedia Foundation, Inc., a non-profit organization.** [cit. 6. února 2010]. Dostupné na [www: <http://en.wikipedia.org/wiki/Consumerism>](http://www.wikipedia.org/wiki/Consumerism).
19. Fuller, Lon L. *Morálka práva. 2. opravené vydání.* Praha: OIKOYMENH, 1998, ISBN 80-86005-65-8, s. 229.
20. Guardini, R. *Dobro, svědomí a soustředování.* Vydání první. Praha: Vyšehrad spol. s.r.o., 1999. ISBN 80-7021-328-0, s. 64.
21. Hladík, P. *Integrační program Naděje o.s. pobočky Písek. Příspěvek přednesen na semináři FDD.* Třeboň: duben 2009.
22. Hladík, P. a Svoboda D. *Informace z projektu Terénní práce Naděje v Písku.* Podán na Krajský úřad v Českých Budějovicích, březen 2009.
23. Hladík, P. a Svoboda, D. - Naděje, o. s. – příspěvek přednesen v rámci odborné konference „Sociální bydlení“ pořádané veřejným ochráncem práv JUDr. Otakarem Motejlem. Brno: 24. – 25. 11. 2008.
24. Horváthová, J.; Fárová, A. *Text.* 1 st ed. TORST, 2004. ISBN 80-7215-234-3, s. 106.
25. Hübschmannová, M. *Šaj pes dovakeras.* 3. nezměněné vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1998. ISBN 80-7067-905-0, s. 129.
26. *Informace ministra práce a sociálních věcí podané ke Zprávě o stavu romských komunit v ČR za rok 2008 in Zpráva o stavu romských komunit* [online]. [cit. 1. 2. 2010]. Dostupné na [www: <http://www.proculture.cz/cultureinfo/kulturni-politika-v-cr/zprava-o-](http://www.proculture.cz/cultureinfo/kulturni-politika-v-cr/zprava-o-)

stavu-romskych-komunit-v-ceske-republice-za-rok-2008-2195.html›, s. 81.

27. **Inkano, občanské sdružení** [online]. Copyright © 2004 – 2007. [cit. 1.2.2010]. Dostupné na www: < http://www.inkano.cz/?pg=o_nas >.
28. **Insolvenční zákon.** [online] © **Ministerstvo spravedlnosti ČR** [cit. 7. 3. 2010]. Dostupné na www: < <http://insolvencni-zakon.justice.cz/> >.
29. **IPRM (Integrovaný Plán Rozvoje Města)** [online]. Copyright © 2006 [cit.30.1.2010]. Dostupné na www: <<http://www.mesto-pisek.cz/iprm/iprm.html>>.
30. **Jakoubek, M.: Romové-konec (ne)jednoho mýtu. Vydání první. Praha: Socioklub, 2004. ISBN 80-86140-21-0, s. 317.**
31. **Jakoubek, M.; Hirt, T. Romové. Kulturologické etudy. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2004. ISBN 80-86473-83-X, s. 383.**
32. **Jankovský, J. Etika pro pomáhající profese. Vydání 1. Praha: Triton, 2003. ISBN 80-7254-329-6, s. 223.**
33. **Jihočeská rozvojová o.p.s.** [online]. © 2007 Jihočeská rozvojová o.p.s. [cit. 7. 3. 2010]. *Zadluženost v souvislosti s porušováním práv.* Dostupné na www: <<http://www.jr-spolecnost.cz/uploaded/Brozura.pdf>>.
34. **Kalibová, K.: Demografické charakteristiky Romů ve vybraných zemích střední a východní Evropy in Jakoubek, M. a Budilová, L. (eds.). Cikánské skupiny a jejich sociální organizace. 1.vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a svobody, 2009. ISBN 978-80-7325-178-9, s. 359.**

35. Klenovský, L. *Terénna sociálna práca*. Vyd. 1. Bratislava: Občanské združenie Sociálna práca, 2006. ISBN 80-89185-18-5, str. 97.
36. Kohák, E. *Člověk, dobro a zlo*. Dotisk prvního vydání. Praha: JEŽEK, 1993. ISBN 80-901625-3-3, s. 271.
37. Kolektiv autorů Muzea romské kultury. *Romové*. Brno: Muzeum romské kultury, 1999. ISBN 80-902476-1-X, s. 90.
38. *Konsolidace půjček a úvěrů*. [online] © www.efk.cz [cit. 7. 3. 2010]. Dostupné na www: <http://www.efk.cz/konsolidace-pujcek>.
39. Kovats, M.: *Politika romské identity: Mezi nacionalismem a chudobou* in Jakoubek, M. (ed.). *Cikáni a etnicita*. Vydání 1. Praha: TRITON, 2008. ISBN 978-80-7387-105-5, s. 403.
40. *Kriminalita a výskyt sociálně patologických jevů v sociálně vyloučených lokalitách. Zpráva o stavu romských komunit*. [online]. [cit. 1. 2. 2010]. Dostupné na www: <http://www.proculture.cz/cultureinfo/kulturni-politika-v-cr/zprava-o-stavu-romskych-komunit-v-ceske-republice-za-rok-2008-2195.html>, s. 81.
41. Laurenčíková, K.: *Žáci se sociálním znevýhodněním*. *Učitelské noviny*, 2009, roč. 112, č. 16, s. 10-11.
42. Matoušek, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2. přepracované rozš. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. ISBN 80-85850-24-9, s. 144.
43. Matoušek, O. *Slovník sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-549-0, s. 287.

44. Matoušek, O. at al. *Metody a řízení sociální práce*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2, s. 380.
45. Matoušek, O.; Kroftová, A. *Mládež a delikvence*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-226-2, s. 344.
46. *Naučná stezka – Konzumní společnost a životní styl* [online]. Copyright © Planorbis, 2007-2008. [cit. 6. února 2010]. Dostupné na www: <<http://www.naucnastezka.cz/clanek.asp?id=172&clanek=Konzumn%C3%AD%20spole%C4%8Dnost%20a%20%C5%BEivotn%C3%AD%20styl>>.
47. Nečas, C. *Romové v České republice včera a dnes*. 3.dopl. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1995. ISBN 80-7067-559-4, s. 96.
48. Niederle, P. *Zadlužení, sociální dávky a sociální práce in et al. Romové ve městě*. 1. Vydání .Praha: Socioklub, 2002. ISBN 80-8648-01-7, s. 143.
49. Nikolai, T. (ed.). *Příběhy ze špatné čtvrti*. Praha: Člověk v tísní o.p.s., 2007, ISBN 978-80-86961-45-3, s. 117.
50. Pellarová, I. *Romský svět*. Plzeň: vzdělávací kurz, 22. 10. 2006.
51. Plesu, A. *Minima moralia*. Prvé vydanie. Bratislava: Kalligram, spol. s.r.o., 2001. ISBN: 80-7149-435-6, s. 112.
52. Pojman, L. *Moral Philosophy*. II. Title. United States of America, Indiana, 1993. ISBN 0-87220-164-3, s. 272.
53. Portál MPSV. *Míra nezaměstnanosti v okrese Písek* [online]. Copyright © 2002 - 2009 OKsystem s.r.o. [cit.3.3.2010]. Dostupné na www:<http://portal.mpsv.cz/sz/local/pi_info>.

- 54. Ricken, F. *Allgemeine Ethik*. 2. durchgesehene Auflage. Germany: W. Kohlhammer GmbH, 1983. ISBN 3-17-010774-7, s. 174.**
- 55. Řešení situace sociálně vyloučených romských komunit na lokální úrovni in *Zpráva o stavu romských komunit* [online]. [cit. 1. 2. 2010]. Dostupné na [www: <http://www.proculture.cz/cultureinfo/kulturni-politika-v-cr/zprava-o-stavu-romskych-komunit-v-ceske-republice-za-rok-2008-2195.html>](http://www.proculture.cz/cultureinfo/kulturni-politika-v-cr/zprava-o-stavu-romskych-komunit-v-ceske-republice-za-rok-2008-2195.html), s. **81**.**
- 56. Říčan, P. *S Romy žít budeme-jde o to jak*. Vyd.1. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-250-5, s. 144.**
- 57. Sdružení SPES.** [online]. © 2005 SPES [cit. 7. 3. 2010]. Dostupné na [www:<http://www.pomocsdluhy.cz>](http://www.pomocsdluhy.cz).
- 58. Sekyt, V. *Odlíšnost mentality Romů a původ těchto odlišností* in Šišková, T. (ed.). *Menšiny a migranti v České republice*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. ISBN: 80-7178-648-9, s. 188.**
- 59. Sekyt, V. *Pozitivní a negativní aspekty soužití s Čechy* in Šišková, T. (ed.). *Menšiny a migranti v České republice*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. ISBN: 80-7178-648-9, s. 188.**
- 60. Sekyt, V. *Základní hodnotový systém* in Šišková, T. (ed.). *Menšiny a migranti v České republice*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. ISBN: 80-7178-648-9, s. 188.**
- 61. Smékal, V. (ed.) *Podpora optimálního rozvoje osobnosti dětí z prostředí minorit*. Vydání první. Brno: nakladatelství Barrister & Principál, 2003. ISBN 80-85947-82-X, s. 197.**
- 62. *Sociální exkluze na lokální úrovni, VÚPSV Praha 2008* in *Zpráva o stavu romských komunit* [online]. [cit. 1. 2. 2010]. Dostupné na [www:](http://www.proculture.cz/cultureinfo/kulturni-politika-v-cr/zprava-o-stavu-romskych-komunit-v-ceske-republice-za-rok-2008-2195.html)**

- <http://www.proculture.cz/cultureinfo/kulturni-politika-v-cr/zprava-o-stavu-romskych-komunit-v-ceske-republice-za-rok-2008-2195.html>, s. 81.
63. Šišková, T. (ed.). *Menšiny a migranti v České republice*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. ISBN: 80-7178-648-9, s. 188.
64. Šišková, T. *Řetízek II. O Romech (na co jste se chtěli zeptat)*. Vyd. Občanské sdružení R-MOSTY, 2004. ISBN není, s. 102.
65. Šišková, T. (ed.) *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-285-8, s. 208.
66. Thompson, M. *Přehled etiky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-806-6, 168 s.
67. Vágnerová, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 3. rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-802-3, s. 870.
68. **Výsledky výzkumu 2009 SPES**. [online]. © 2005 SPES [cit. 7. 3. 2010]. Dostupné na [www](http://www.pomocsdluhy.cz/files/vysledky_vyzkumu_2009_spes.pdf):
http://www.pomocsdluhy.cz/files/vysledky_vyzkumu_2009_spes.pdf.
69. **Vzdělanostní dráhy a vzdělanostní šance romských žákyň a žáků základních škol v okolí vyloučených romských lokalit (Výběr ze závěrečné zprávy projektu MŠMT ČR)**. *Učitelské noviny*, 2009, roč. 112, č. 20, s. 16-18.
70. Werner, J. (přeložil Jakoubek, M.). *Cikáni*. Vydání první. Praha: SLON, 2009. ISBN 978-80-7419-008-7, s. 61.
71. Zich, F. *Úvod do sociologického výzkumu*. První vydání. Praha: Express, 2004. ISBN 80-86754-19-7, s. 116.

SEZNAM PŘÍLOH:

Příloha I: Okruhy otázek k rozhovorům s klienty

Příloha II: Otázky pro sociální pracovníky

Příloha I: Okruhy otázek k rozhovorům s klienty

- Věk
- Pohlaví
- Oblasti, kde dluží (bankovní a nebankovní úvěry, mobilní operátoři, energetické společnosti, bydlení, alimony, zdravotní pojištění, někomu z rodiny nebo známých, jiné...).
- Od jakého roku a výše dluhů.
- Úspěšnost při řešení jednotlivých oblastí, kde je dluh, kde už je exekuce.
- Z jakého důvodu si vzali půjčky.
- Jestli rozuměli tomu, co podepisují ve smlouvě nebo jestli to vůbec četli.
- Pokud se daří splácet, tak jak (splátkový kalendář, pomoc z rodiny, sociální dávky, jiné úvěry, ...).
- V jakých oblastech je pro ně problém, že mají uvedený dluh.
- Dopad zadluženosti na osobu, případně celou rodinu (změna bydliště, ztráta bydlení, případně jiná krizová situace).
- S kým řeší svojí situaci (rodina a příbuzní, známí, organizace, poradny, právníci, jiné...).
- Co jsou schopni udělat pro to, aby dluh splatili.

- Z jakého důvodu jim dluh vznikl, jestli opravdu neměli na splácení nebo jestli si mysleli, že „to nějak dopadne...“

- Jak by do budoucna chtěli řešit svůj problém...nabízené možnosti: konsolidace úvěrem, osobní bankrot, jiné....

Příloha II: Otázky pro sociální pracovníky

- 1) Jakou máte cílovou skupinu?
- 2) Oblasti problémů, se kterými se na Vás lidé obracejí?
- 3) Jaké máte postupy práce (metody prevence), abyste zabránili sociálnímu vyloučení?
- 4) Jaký má, podle Vás, vliv zadluženosti rodičů na jejich děti?
- 5) Co si myslíte, že by mohlo pomoci při sociálním začleňování Vašich klientů?
- 6) Do jaké míry se daří sociální začleňování díky Vaší pomoci?
- 7) Máte nějakou podporu např. města nebo kraje?

ABSTRAKT

GÖKMEN, M. *Zadluženost Romů v Písku a její etický aspekt.* České Budějovice 2010. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie. Vedoucí práce M. Elichová.

Klíčová slova: Romové, město Písek, terénní sociální práce, sociální vyloučení, sociálně vyloučené lokality, dluhová problematika, etické pojmy (etika, morálka, dobro a zlo, svědomí, konzum, kategorický imperativ).

Práce se zabývá tím, z jakého důvodu jsou Romové zadlužení a jaké metody prevence využívají sociální pracovníci, aby se snažili zabránit hlubšímu sociálnímu propadu. Teoretická část charakterizuje Romy. Pak představuje město Písek a 3 organizace, které poskytují sociální služby sociálně znevýhodněným osobám, s tím souvisí terénní sociální práce a sociální vyloučení. S dluhovou problematikou souvisí i etické aspekty toho, jakou měrou se podílí na zadluženosti sami Romové z hlediska svého způsobu života a jakou měrou se podílí společnost.

Pro praktickou část byly použity dva typy rozhovorů. K jedné části cíle, který měl zmapovat, z jakého důvodu jsou Romové zadlužení, byl použit nestandardizovaný rozhovor. K druhé části cíle byla použita metoda standardizovaného rozhovoru. Šlo o to zjistit, jaké metody prevence využívají sociální pracovníci z třech vybraných organizací v Písku (Naděje o.s., Inkano o.s. a Člověk v tísni o.p.s.).

ABSTRACT

Indebtedness of the Roma people in Písek and its ethical aspekt

Key words: Roma people, the town Písek, social work, social exclusion, socially excluded localities, debt issues, ethical concepts (ethics, morality, good and evil, consciousness, consumerism, the categorical imperative).

This work apply why the Roma are the debt and what methods of prevention used social workers to try to prevent a deeper social decline. The theoretical part describes the Roma. And then introduce the city Písek and 3 of organizations that provide social services to socially disadvantaged people, with related streetwork and social exclusion. With debt issues relate ethical issues of how much are involved in the Roma themselves on the debt because of reason their lifestyle and how much to share the society.

For the practical part were used two types of interviews. To one part of the aim which had to map out why the Roma debt, was used the standardized interview. To second part of the aim was used the method of standardized interview, it was about it to find out what methods of prevention are used by social workers from the three selected organizations in Písek (Naděje o.s., Inkano o.s. and Člověk v tísní o.p.s.).